Adımlar

İÇİNDEKİLER

4

YIL : 1 AĞUSTOS 1943

LOZAN SULHU

Osmanlı Türkiyesi emperyalist devletler arasındaki rekabet ve zıddıyete mevzu teşkil eden memleketlerden olmasına rağmen bu zıddiyet ve rekabetin doğurduğu 1 numaralı dünya savaşına katılmış bulunuyordu.

Galipler Osmanlı İmparatorluğunu parçalamakla kalmıyarak öz Türk vatanını da istilâya başlamış, Sevr Muahedesiyle Türk milletine tam bir esaret boyunduruğu vurmak istemişlerdi. Fakat bu muahede ve istilâ Türk milletinin sonsuz yaşamak azmiyle istiklâl aşkının köpürmesine vesile olmaktan başka bir şeye yaramadı. İstiklâl mücadelemiz dünya millî kurtuluş hareketleri tarihine en parlak zafer örneklerinden birini verdi.

Sevr Muahedesi emperyalist ihtirasların canlı bir örneği, memlekette kökü kalmıyan, kendi hayatını sürdürebilmek ümitlerini yabancıların gölgesine sığınmakta bulan Osmanlı saltanatına ve yarı derebeylik hâkimiyetine milletin boynuna geçirmek istediği bir ölüm fermanıysa, Lozan Muahedesi hür yaşamak isteyen bir milletin eşsiz bir mücadelesi, zaferi ve bu zaferin tasdikli bir destanıdır.

Türk milletinin, dünyanın kan ve ateş içinde yüzdüğü bugünkü 2 numaralı dünya savaşına karışmamak azim ve iradesinin kaynağı Lozan'dadır.

ADIMLAR

Aylık Fikir ve Kültür Dergisi

YIL: I — AĞUSTOS 1943 — Sayı: 4

154 yıl önce Fransız ihtilâli dünyaya, artık eski devrin kapandığını, yeni bir hürriyet, kardeşlik ve müsavat devrinin açıldığını ilân etmişti. Ne hazin tecellidir ki bütün dünyaya hürriyet, kardeşlik ve müsavat ümitlerini yüksek sesle haykıran Fransız milleti, ihtilâl günü olan 14 Temmuz gününü o ihtilâlden daha büyük bir geçit safhası olan bu muazzam 1943 yılında düşmanlarının esaret çizmesi altında idrâk ediyor. Bu yazıda, 154 yıl önce dünyaya gür sesle hürriyet, kardeşlik, müsavat ilân eden Fransız ihtilâlinin içinde doğduğu şartlar ve vardığı akibet incelenmektedir.

FRANSIZ İNKILÂBI

İnsan ve Vatandaş Hukuku Beyannamesi

Yazan : Dr. Ziya OYKUT

Fransız inkılâbının şiarını ortaya atan, insan ve vatandaş hukuku beyannamesi, kendi zaman ve şartları içinde, müstesna ehemmiyeti haiz bir hâdisedir. Kendi muasırlarınca, bu yeni prensiplerin, Fransız milletini ezen, ilerlemesine mâni olan ve XVIII. asrın son çeyreğinde bütün dünya çapında muhakkar ve güce giden bir duruma düşüren, feodal münasebetlerin, artık çürümüş, aşınmış, fakat o nisbette ağırlaşmış zincirlerinin kırılmasından başka birşey olmadığının iddia edilmesi hiç te mübalâğa değildir.

İlk ve çok sert darbe, mutlak monarşiye, «**İnsan Hukuku**» beyannamesini doğurtmadı. Ancak halk kitlelerinin, 14 Temmuzda yada değer bir şekilde Bastil-le'i zaptetmeleriyle bu doğum kan içinde yapıldı. Halk'ın zaferi, Konstituan meclisinde büyük burjuvaların zaferi ile desteklendi; emniyete alındı. 14 Temmuz günlerinden evvel burjuvazi, inkılâbın esas vazifesinin, memlekete yeni bir «Kanunu Esasî»getirmek olduğunu asla düşünmüyordu.

Tüccarlar, armatörler, çiftçiler ve bir kelime ile büyük burjuvazi, inkılâbın yegâne vazifesinin, siyasî hâkimiyeti ele almakta toplandığını, henüz kavrayamamıştı. Eskimiş, köhneleşmiş kanunları ilga ederek, basit bir fikir sistemi ile, monarşiyi burjuva menfaatlerine uygun olarak değiştirmek - reform, mutlak monarşiyi meşrutî bir monarşiye - İngiltere'de olduğu gibi - tebdil etmek, iktidar mevkiinde de - burjuva menfaatlerine yardımı kolaylaştıracak - küçük bir yer istemekle iktifa ediyorlardı.

1789 da burjuvazinin programı bundan ibaretti. Bu programı tahakkuk ettirmek için, efkârı umumiyeyi, burjuva haklarının meşruiyetine inandıracak kat'î ve umumî nazariyelerin ilânı lüzumlu idi.

Bundan başka bu yeni prensipler, bütün dünyaya yeni bir içtimaî bünyenin kurulması lüzumunu da yayacaktı. **İnsan ve vatandaş hukuku beyannamesi**, esas itibariyle,, XVIII. asır Fransız burjuvazisinin siyasî hâkimiyetinin tecessüm etmesinden başka bir mâna ifade etmiyordu. Fransız rasyonalist felsefesinin avangard fikirleri, bu vesikanın temelini teşkil etmiştir. 1789 dan az önce, bu fikirler, ayni devrin dikkate şayan bir diğer vesikasında, **«Amerikan milletinin kurtuluş hukuku beyannamesi»** nde de formülleştirilmiş bulunuyordu.

Konstitüan meclisi, Fransız inkılâbının beyannamesini kaleme almak suretiyle, yalnız Fransa'nın değil, hattâ bütün Avrupanın efkârı umumiyesini diriltici bir nefes gibi canlandırmış, bir kuvvet halinde ortaya çıkarmıştı.

Fransız burjuvazisinin iddiası neydi? Ve niçin «İnsan ve vatandaş hukuku beyannamesi» bu kadar büyük, bu kadar geniş bir tesir uyandırdı?

«İnsanlar hür doğarlar ve kanun nazarında müsavidirler. Cemiyetin insanlar arasına koyduğu farklar ancak müşterek fayda üzerine kurulabilir. Kanun, umumî arzunun bir ifadesidir; kanunların yapılmasına, bütün vatandaşlar şahsen veya mümessilleri vasıtasiyle iştirak hakkına sahiptirler.»

Beyannamenin esas noktaları bunlardı. Bu fikirler, zengin ve münevver burjuvazinin ilerdenberi tanıdığı fikirlerdi; ve mutlak monarşinin kudret ve otoritesini tahrip için zaman bekliyordu. Bu fikirler çoktan beri gerek asaletin devlet cihazı, gerek kilise tarafından, Fransayı bozan, asalet ve ruhban sınıfının hâkimiyet ve imtiyazına son çekecek olan «Mücrim fikir» ler olarak mahkûm edilmiş bulunuyordu. Ve nihayet bu fikirler uzun zamandan beri Fransa'da, Fransız halkı ile bütün temaslarını kaybetmiş, soysuzlaşmış bir avuç aristokratın hüküm sürmekte olduğunu gösteriyor, ilân ediyordu. O aristokrat sınıfı ki, 1789 a kadar olan siyasî hayatında yalnız kendi parazit hukukunu düşünmüş, halk menfaatlerine sırtını çevirmiş, ihmal etmişti.

1789 da, beyannamenin yayılmasından sonra, bu yeni fikirler bütün Avrupa ve Fransa'yı sardığı gibi, halk kitlelerine, zanaatkârlara ve fakir köylü tabakaları arasına da yayıldı. Ve halk beyannamenin ilk maddesinden, kendisi ile aristokrat ve zenginler arasında hukukça bir ayrılık olmadığını öğrendi; önünde yeni bir ümit ufku açıldı. **«İnsanlar hukukça müsavi doğarlar»** cümlesi, işçilere, köylülere, zanaatkârlara şaşılacak bir cüret verdi; harikulâde ve emsalsiz göründü; şevkle alkışlandı. Binlerce insan şu sözleri tekrar ederek haykırıyordu: İnkılâp istiyoruz.

Fransız burjuvazisi «İnsan hukuku beyanamesi» ile inkılâpçı avangard bir sınıf olarak ortaya çıkmış, mutlak monarşiye karşı olan mücadelesine, milyonlarca insanı çekmişti. Beyannamenin bilhassa şu noktaları, muasırlar üzerinde çok derin bir tesir bırakmıştı: «Bütün vatandaşlar, - kanun nazarında - müsavidirler; kendi şahsî fazilet ve meziyetlerinden başka diğer hiç bir fark - asalet gözetmeden, kabiliyetlerine göre, bütün rütbe, mevki ve halk hizmetlerine müsavi olarak kabul edilirler». Babaların beyannameyi okurken, artık çocuklarının kendi temiz saadetlerini bizzat yapabilme haklarına malik olduklarını görerek, sevinçlerinden ağladıklarını anlatanlar mübalâğa etmiyorlar. Netice olarak beyanname, inkılâbın yaratıcı kuvvetlerine, yeni ve geniş inkişaf imkânları veriyordu; imtiyazlarla süregelen asırların hatasını düzeltiyordu. O şartlar içinde alkışlanacak ileri hamle...

Bütün bunlara rağmen beyanname, burjuvazinin, bütün vatandaşlara kabiliyet ve meziyetlerine tam ve müsavi bir inkişaf temin için zarurî şartları yaratacağından bahsetmiyordu. Bu lüzumlu ve zarurî şartların bulunmaması ve temin edilmemesi ise, bir çok parlak kabiliyet ve istidatların, kendi kendine sönmesinden başka bir işe yaramıyordu, yarayamazdı.

Beyanname bütün insanların tahsil

hakkından da bahsetmiyordu. XVIII. asrın sonunda, lûtufkâr burjuazinin şahsında, soy farkları üzerine kurulan feodalizmin tahsil monopolü şeklinde tezahür eden müsavatsızlığı yerine, tesadüf ve talilerin ördüğü - liberal - şartlara dayanan bir diğer müsavatsızlık geçiyordu. Ancak parası olan okuyabilecekti. Para kimdeydi? Asırlarca feodalizmin istismarı altında inlemiş köylüde mi? halkta mı? Dar münasebetlerin içinde kıvrılmış ve büzülmüş zanaatkâr çırakta mı? İşçide mi? Ne gezer!..

XVIII. asır burjuva filozofları, insanın tabiî haklarını ileri sürerek, mutlakiyete ilânı harp ediyorlardı. Onlardan mülhem olan «insan ve vatandaş hukuku beyanamesi» ilân ediyordu ki, bu siyasî iş birliğinin gayesi insanın tabiî ve vaz geçilmez haklarının korunmasıdır. Bu haklar ise, «Hürriyet, mülkiyet, emniyet, zulme karşı mukavemet haklarıdır».

Fransız burjuvazisi 200 senedenberi hürriyetsizliğe katlanıyordu. Memleket hudutları içindeki **«gümrük setleri»**, emtianın serbest tedavülüne mani oluyordu. Colbert'tenberi endüstrinin himaye ve tanzim işi itaat altına alınmış, kapitalizmin inkişafı kösteklenmiş, bukağılanmıştı. Feodal münasebetler dar bir sistem halinde, **Ticaret ve endüstri**'nin inkişafına engel oluyor; memleketi **kölecilik** çağında tutmak istiyordu.

Enerjik burjuvazi için, hürriyet, - bu sebeple - keskin bir zaruret kazanmıştı. Burjuvazinin zenginleştiğini hasetle seyreden aristokrasi mensupları, bu «hürriyet aşkı» nı söndürmek için, en iğrenç ve müstebit usullere, suikastlere baş vuruyordu. Böyle bir tazyik altında yetişmiş, inkılâbını yapmış olan burjuvazi, iktidara geçince, tabiîdir ki, **mülkiyetin** en tabiî bir **«insan hukuku olduğu»** nu ilân edecekti.

Beyanname, mülkiyetin en tabiî bir hak olduğunu ilân etmekle iktifa etmedi; **«el sürülmez, mukaddes bir hak»** olduğunu da ileri sürerek, bu hakkı bir emniyet, hem de mukaddes bir emniyet altına almış oldu. Mülkiyet meselesi üzerinde ehemmiyetle durarak, gayet vazıh ve berrak bir şekle koyan beyanname, ayni zamanda burjuva menfaatlerinin çok hususî mevki ve hallerde bile, emniyet ve himayesini her cihetten gelecek suikastlere karşı - kanunlarla - temin etmiş bulunuyordu. Beyanname, feodal sistem ve feodal mülkiyetin müdafaasını yapan köhne hukuk ve kaidelerin yerine, burjuvazinin yeni rejim, yeni hukuk, ve her şeyden önce yeni mülkiyetini getiriyordu.

Fakat bütün bunlar Fransız inkılâbının ve beyannamenin tarihî mânasını küçültmez. XVIII inci asrın sonunda, feodal sistemin yerine, daha ileri ve müterakki olan kapitalist sistem geçmeli idi. Fransız burjuvazisi 1789 da inkılâpçı bir sınıftı; zulme karşı isyanın en tabiî **«insan hakkı»** olduğunu, cemiyetin çalışan insanların hakkını ödemeğe mecbur olduğunu, ve insanlar için çok kıymetli olan FİKİR ve İMAN hürriyetinin, bir kelime ile **vicdan** hürriyetinin hudutsuzluğunu, debdebe ile ilân eden bir sınıftı.

Tarihin inkişaf seyrinde, modern emtia istihsal sisteminin tekâmülü ve merkezileşmesi neticesinde, bütün insanlar için «en tabiî ve mukaddes bir hak» olarak kabul edilen «mülkiyet hakkı», yalnız bir sınıf insanın hakkı haline girmiştir. Tamamiyle mülkiyetsizleşmiş geniş halk kitlelerinin, yeni ve inkılâpçı bir nizamlanış için ayaklanmaları, «insan ve vatandaş hukuku beyannamesinin» değerini azaltmış, daha halkçı bir beyannamenin zaruretini doğurmuştur. Halk kitlelerinin bu kımıldanışları, burjuazinin tarihî rolünün bitimini işaretliyor; inkılâpçı rolünden uzaklaşan burjuvazi, bütün ileri ve progressif «HÜLYA» (!?) larından vaz geçmiş, bir çok memleketlerde **«her sahada irticaa marş!»** parolasına uyarak, ileri giden köprüleri atmış, **«insan hukuku beyannamesinin hükümranlık hakkı»** nı kaldırmış bulunuyor.

Ve Fransız inkılâbı 154 üncü yılını böyle idrak ediyor.

Fransanın büyük evlâdı André Malraux bugün bütün dünyanın dev yapılı birkaç romancısından biridir. Hayatı ile büyük sanatı birbirine ahenktar bir surette örülmüş olan Malraux bütün insanlık için kahramanlık örneğidir. 1933 de çıkan "İnsanlığın Hali,, romanı, Fransanın en büyük mükâfatlarından biri olan Concourt büyük mükâfatını kazanmış ve derhal birçok dillere çevrilmiştir. Nasuhi Baydar tarafından dilimize çevrilen bu eser Ulus (Hâkimiyeti Milliye) gazetesinde 1934 de tefrika edildikten sonra kitap halinde basılmıştır.

Büyük Fransız Romancısı Andre Malraux

Yazan : Nermin MENEMENCİOĞLU

1927 senesinde, daha yirmi beş yaşın da iken, Malraux «Bir Avrupa Gençliğine Dair» adıyla neşrettiği küçük bir eserde şu satırları yazmıştı: «... Ve dünya muazzam bir münasebetler manzumesine inhisar eder ki hiç bir zekâ onları sabitleştirmeğe artık uğraşmıyor; çünkü durmadan değişmek ve yenileşmek onların tabiatı iktizasıdır. Öyle görünüyor ki medeniyetimiz, tıpkı madde telâkkisinde olduğu gibi, metafizikte de sabit hiç bir şey kabul etmiyen bir görüş kurmağa çalışıyor. İnsan ve Benlik mefhumları birbiri ardınca yıkıldıktan sonra böyle bir metafizik ruhun ihtiyaçları karşısında ne yapabilir? Hareket ve adetlerle gösterilmiyen her şeyin yabancı kaldığı bir hayat içinde, ruhun bu ihtiyaçlarını ortadan kaldırmıya teşebbüs etmek, hareketler, değişmeler, yeni münasebetler ve doğuşlar halinde bir fikir ve hassasiyet alanı kurmağa çalışmak... Ötedenberi mevcut beşerî zaruretler yanında ne cılız hayallerdir!.. Bir türlü bağlanamadığı bir hayatı küçümsemeyi bir büyüklük addetmek gibi aşağılık bir nahvete kendini kaptırmamış, kendi kendinin düşmanı olarak iyice silâhlanmamış olan bu gazepli gençliğin mukadderatı ne olacak?»

Bu satırlarda kararsız bir neslin yeni bir felsefe karşısında duyduğu hem istek, hem korku hisleri var. Malraux, iki dünya arasında doğan gençlerdendir. Aynı sıralarda yazmağa başlıyan bir çok muharrirlerde de aynı buhran alâmetlerini görüyoruz. Bunlar, bir medeniyetin can çekişmesi ile yeni bir medeniyetin doğum sancılarını birlikte tanıyan intikal devrinin çocuklarıdır. Yeni medeniyetin nereden geldiğini, nereye doğru gittiğini görürler. Ayni zamanda bir takım zaruretler neticesi olarak kendilerinde eski medeniyetten de izler kalmıştır. Eski: düşünme. Yeni: hareket. Eski: benlik. Yeni: içtimaî şuur. Her memlekette bunlar arasında çırpınan insanlar vardır. Bir kısmı, yenilerin safında mücadeleden yılarak acı bir hayal kırgınlığı ile eskiye sığınırlar: André Gide gibi. Bir kısmı ne eskiden hoşlanırlar, ne de yeniye bağlanabilirler, köksüz bir ağaç gibi kurumağa mahkûmdurlar. Bunlara misal olarak Auden ve Isherwood gibi bazı İngiliz şairlerinin adını sayabiliriz. Bir zamanlar gayet ileri olarak sayılan bu şairler, harp başlar başlamaz memleketlerinden Amerikaya kaçtılar. Büyük bir dava karşısında yalnız kendilerini korumağa baktılar. Aynı kelimeleri kullandıkları halde ifadelerinde artık bir kofluk var. Amerikada hiç bir kıymetli eser vermediler, bu istikamette devam ettikçe verecekleri de şüphelidir. Bir üçüncü kısım, maziden miras kalan ikilik endişesini inkâr etmeyip, gözleri açık, adım adım yeni dünyaya doğru ilerliyenlerdir. Bunlar kendileri gibi iki

medeniyet arasında bulunan yüz binlerce insanın alâka ile okuyacağı muharrirlerdir. Ernst Toller gibi, Ramon Sender gibi, André Malraux gibi...

Malraux en büyük romanına «İnsanlığın Hali» adını vermiştir. Bütün romanlarında esas mesele insan meselesidir. İnsan, nasıl insan olur? İnsanlığın en yüksek derecesine nasıl varılır? Varmak diyorum, çünkü Malraux için insan kelimesinde sabit bir mâna değil, bir olmak, varmak mânası vardır. Kitaplarındaki insanlar daima bir gaye peşindedirler - bu gayeye varabilmek için düşünce ile hareket arasında bir âhenk kurmağa çalışırlar, veya ikisinden birini inkâr ettiklerinden muvaffakıyetsizliğe uğrarlar. Meselâ «İnsanlığın Hali» romanında Çeng, ve «Ümit» romanında Puig. Çeng Çinli bir tethişçidir. Onda hareket hırsı mistik bir cezbe haline gelmiş; lüzumlu lüzumsuz öldürmek, yıkmak ihtiyacını hissediyor. O kadar ki Çang-Kay-Çek'i öldürmeğe karar verip iki genç arkadaşının yardımını istediği zaman onlar: «Eğer sana yardım edersek, davamız için değil, imanımız için değil, senin için yapmış olacağız, diyerek reddediyorlar. Çeng yalnız başına bombayı atıyor ve iki bacağı parçalanarak ölüyor. Otomobilin içinde Çang-Kay-Çek bulunmadığı için Çeng boş boşuna hayatını feda etmiş oluyor. «Ümit» romanındaki anarşist Puig de Çeng gibi büyük şahsî cesaret göstererek ölür; fakat (bu roman ötekinden sonra yazılmıştır) ölmeden evvel ortada şahsî cesaretten çok daha büyük, daha mühim bir mesele olduğunu anlar. Ve hayatını, anarşinin zaferi için değil, cumhuriyetçi Ispanyanın âsilere karşı müdafaası için verir. Sırf hareket için yaşıyanların öteki ucunda da, Malraux'nun hemen her kitabında rastladığımız bazı tipler vardır: para ve iktidar biriktirmek için yaşıyan insan tipleri. Mlaraux bunları ekseriya hayatlarının sonlarına doğru gösterir. Servete, iktidara varmışlardır. fakat içlerinde müthiş bir boşluk hissetmektedirler. Bu boşluğu doldurmak için mütemadiyen cinsî zaferler peşinde koşarlar, halbuki kadınlar da onları tatmin etmez, çünkü kadında aradıkları bir insan değil, sadece kendi üstünlüklerinin belirmesine bir vasıtadır. Konsorsiyom müdürü Ferral bu tiplerin en iyi bir misalidir.

Bir eserinde Malraux diyor ki: «Bütün ruhî hayat bir mübadeledir ve müşahhas insanın esas meselesi hangi şeyden gıda almak niyetinde olduğunu bilmektir.» Aldığı gıdaya göre şahsiyet ya zenginleşir, ya fakirleşir. Büyük bir sosyal cereyana iştirâk edenler, onunla beraber büyürler. Neşrettiği son üç eserinde Malraux üç büyük cereyanı ele alıp o cereyanların etrafında ve içinde her türlü insanın nasıl inkişaf ettiğini gösterir. Birincisi 1927 Çin ihtilâli, ikincisi Almanyada Nazisme karşı yapılan gizli mücadele, üçüncüsü İspanya dahilî harbi. Delikanlı iken «Bu gazepli gençliğin âkıbeti ne olacak?» diye endişe eden adam, olgun bir insan olarak kendi sualine cevap veriyor: «Tam bir insan olmak güçtür. Fakat bunu, başkaları ile bir olan tarafınızı inkişaf ettirerek yapmaya çalışmak, başkalarından farklı olan tarafınızı inkişaf ettirerek yapmaktan daha zor değildir. Bu birlik, hiç değilse, farklılık kadar, insanı insan yapan, kendi kendisini idrâk etmesine, kendini aşmasına, icat etmesine, yaratmasına sebep olan şeyi kuvvetlendirir.» İşte yaşadığımız devirde insan olmanın şartları; bugün insan kendini bulabilmek için kendini kaybetmeli, başkalığının inkişafından ziyade birliğinin inkişafına uğraşmalıdır. Çünkü yaşadığımız devir hareket devri, değişme devridir. Ancak bu harekete niçin iştirâk ettiğimizi bilerek iştirâk edince insanlığa varabiliriz. Başka devirlerde hakikat başka türlü olabilir. Bizim asrımızda hakikat budur. Malraux-nun üç kitabında aynı muazzam mücadelenin üç safhasında rol oynıyan erkek ve kadınların her biri tekrar tekrar söyler: Ben insanlara niçin çalıştıklarını öğretmek için çalışıyorum. İnsan haysiyetini yükseltmek için harbediyorum. Ezilmiş insaniyete büyüklüğünü iade etmek için, hayatımı veriyorum.

Bu yolu takip edenler nereye varır? İnsanlığın Hali romanında sona doğru Malraux öyle müthiş bir olay anlatıyor ki onu bir defa okuyanlar hiç bir zaman unutamazlar. Çang-Kay-Çek Kuomintang'ın (çin millî fırkasının) sağ kanadına dayanarak ve Şanghay'daki Çinli ve ecnebî zenginlerden para yardımı görerek ihtilâli bastırıyor. Çarpışmanın bittiği akşam, yakalanan esirlerden iki yüz yaralı bir mektebin kapalı avlusuna tıkılıyorlar. Pek yakında bir istasyon vardır, ara sıra lokomotifin düdüğü işitilir. Avlunun boyunca üç metre genişliğinde ayrılan yere işkence edilerek esirler yatırılmışlar. Onları canlı olarak birer birer lokomotifin ocağına atıyorlar: her işitilen düdük sesi bir insanın cayır cayır yanması demektir. Öteki esirler sadece kurşuna diziliyor.

Duvarın dibinde romanın iki mühim şahsı buluşuyor: ihtilâl liderlerinden Kyo ve Katov. Kyonun babası Fransız, annesi Japondur. Katov da, Rustur. (Daha sonra İspanya harbinde olduğu gibi, Çin ihtilâlinde de her milletten insan iştirak etmiştir.) Yanlarında pek genç iki çinli de vardır. Çang-Kay-Çek'in otomobiline bomba atarken ölen Çeng'in arkadaşları. Kyo ile Katov böyle bir âkıbete uğrayabileceklerini evvelden düşünerek kemerlerinin tokasına ikişer zehirli hap koymuşlardır. Kyo zehirini yutarak öldükten sonra Katov, etrafında hep kendi tarafının yaralıları olmasına rağmen, müthiş bir yalnızlık hisseder. Lokomotifin ıslığı tekrar işitilince yanındaki gençler sessiz sessiz ağlamağa başlıyorlar. Yanmak, cayır cayır yanmak, gözlerin, parmakların, karnın yanması ne korkunç bir ölümdür, diyorlar. «Odadaki uğultuya, kendi gibi savaşmış olan bütün bu insanlara rağmen, Katov yalnızdır, ölmüş dostunun cesedi ile çılgın gibi korkan iki yoldaşı arasında, bu duvar ile karanlık gecede kaybolan bu ıslık arasında yapayalnız. Fakat bir insan bu yalnızlıktan, ve hattâ belki bu korkunç ıslıktan bile daha kuvvetli olabilir». Hayatını o zaten çinlilerin kurtuluşuna vermişti. Şimdi hayatından çok daha fazlasını bu iki genç çinliye vermeye karar vererek kemerindeki zehirli hapları onlara uzatıyor: zehir ancak iki kişiye yetecek kadardır. Çinlilerin titreyen elleri zehiri yere düşürüyor. O zaman karanlıkta üçü birden zehiri aramağa başlıyorlar. Üçü de yerlerinden kalkamıyacak kadar yaralıdır. Nöbetçi askerlerin de nazarı dikkatını celbetmemek lâzım. Ancak avuçlarını yere değdirerek etraflarını karış karış arayabiliyorlar. Her taraftan yükselen iniltiler ve ara sıra geceyi yırtan düdük sesi ile dolu olan bu bekleme odasında iki kişilik zehirli hapları arayan bu üç çift el okuyucuların kâbuslarına giriyor... Zehir bulunuyor, ve genç Çinliler işkence korkusundan kurtuluyorlar. Kendi kendine: «Farzedelim ki bir yangında, yanarak öldüm» diyerek hayatından büyük bir hediye yapan Katov insanlığın en yüksek seviyesine yükselmiştir. Ve bu kahramanlığı kardeşi için değil, sevgilisi için değil, tanımadığı, karanlıkta iyi göremediği iki ülkü arkadaşı için gösteriyor.

Malraux düşündüklerini tatbik eden bir insandır. Romanlarında yarattığı şahıslar gibi o da büyük cereyanlara iştirâk etmiştir. Çin ihtilâlini yakından görmüştür. İspanya harbi esnasında gönüllü tayyareci olarak cümhuriyetçiler safında harbetmiştir. Asilerin elinde bulunan son model Alman ve İtalyan tayyarelerine karşı cümhuriyetçiler ancak bir kaç eski püskü tayyare çıkarabilmişti. Gönüllü bir bölüğün kumandanlığını yapan Malraux bu eski tayyarelerin biri ile en az altmış yetmiş uçuş yaptı. 1937 senesinde Amerikaya giderek İspanyol cumhuriyetçileri için maddî yardım toplamağa çalıştı. Aynı zamanda olaylardan ilham alarak «Ümit» adlı romanını yazdı. İspanya harbi bittikten sonra 1939 başında Fransaya döndü. Eylûlde Fransa Almanyaya harp ilân edince Malraux yine gönüllü olarak Fransız hava kuvvetlerine yazıldı. Ve orada izini kaybediyoruz. Harpte ölmediğini, bir yeni eser yazdığını biliyoruz. Fakat neredediı? Oflagların birinde esir midir? Bir rivayete

göre Fransanın cenubunda bulunduktan sonra Cezayire geçmeğe muvaffak olmuş. Eğer doğru ise, bu sevindirici bir haberdir. **İnsanlığın Hali** hiç şüphesiz geçen harpten beri yazılan en kuvvetli Fransız romanıdır - halbuki muharrir Malraux henüz henüz kırk bir yaşındadır. Kırk yaşında bir tayyareci ihtiyar sayılabilir, fakat kırk yaşında bir muharririn en faal günlerini henüz yaşamamış olması pek muhtemeldir. **İnsanlığın Hali** romanından daha büyük bir eser vermek mümkün değilse bile, Malraux onun kadar olgun, onun kadar mükemmel bir çok yeni eser verebilir. Cezayirde, veya kurtarılmış Fransada neşredilecek bu romanları bekliyoruz.

FİKİR ASALETİ

Cemiyet içinde kendilerini seçkin aydın rolünde görenlerin; gerçeğin olanın bitenin önüne geçilmez çarpışı karşısında sinsice yaptıkları bir kaçamak var. Bu kaçamak, yarasalar gibi aydınlığa çıkmaktan korkmak ve gerçekte karşılığı olmayan kocaman klişe ıstılahlara, hayatlarında bir gün kendilerine tatbik etmedikleri büyük sıfatlara sığınmaktır.

«Fikir asaleti» sözü bu sığınaklardan biridir. Eğer fikir için mutlaka bu tavsifi kullanmakta ısrar etmek lâzımsa, fikir asaleti, olsa olsa, fikrin konusu olan gerçeği olduğu gibi göstermesi, ifade etmesi olabilir. Onun için, tabiata ait olsun, insanlara, cemiyete ait olsun, gerçeğin akışını olduğu gibi görenlerin ve bu görüşle derinden heyecanlananların cilâsız, çıplak didinmeleri karşısında cilânın, riyanın sun'î kalesine çekilip fikir asaleti postuna bürünmek, kof kalıplarla zırhlanmak ne kadar beyhudedir? Çünkü çürük teneke cilâsının parlaklığı, kof kalıpların boşluğu gerçeğin şaşmayan akışı karşısında uzun müddet dayanamıyor. Tarih boyunca uyguncular hiç bir zaman uslanmıyorlar, «bir günlük sultanlık sultanlıktır» deyip günlerini gün etmeğe çalışıyorlar. Fikir asaletini üstlerinde bir elbise gibi taşıyanlar, meşhur buluşunu bulduktan sonra suyun içinden çıplak fırlayan Arşimed'in bu hareketi karşısında fikir asaleti namına kimbilir ne kadar üzülmüşlerdir?

Adımların Humanizma Anketi

Son senelerde kültür ve fikir havamızda en çok münakaşa edilen mevzulardan biri humanizma'dır. Geçiş halinde (transition) bulunduğumuz, daha önce dayandığımız Arap ve Fars klâsiğinden ayrıldığımız için, bu hususta söz söyliyen herkesin, mevzuu ayrı durumlardan ele almasına rağmen humanizma etrafındaki bu ilgiyi tabiî buluyoruz. Bundan dolayı artık humanizmanın ne demek olduğunu daha derli toplu bir surette araştırmanın zamanı geldiğine kaniiz. Bu düşünce ile yakında bir humanizma sayısı çıkaracağız. Bu sayıda humanizmayı muhtelif cepheleri ile ele alacağız. Bunu yapmadan evvel,, memleketimizde bu sahada görüşleri olan aydınların fikirlerini dergimizin okuyucularına bildirmeyi faydalı bulduk. Kültür ve fikir adamlarımıza şu iki suali sorduk:

1. Humanizma nedir?

2. Bugünün fikir ve kültür gelişmesinde humanizmanın mânası ve rolü ne olabilir?

Bu ankete verile ncevapları olduğu gibi neşrediyoruz. Bunlar cevap vermek lûtfunda bulunanların fikirleridir. Onun için Adımlar, bunların fikrî mesuliyetini hiç bir suretle üzerine almıyor. Biz bu husustaki fikirlerimizi humanizma sayımızda etraflı olarak yazacağız.

Bu sayıda Adımlar'ın humanizma anketine Nurullah Ataç'ın verdiği cevabın ikinci kısmını ve Ankara Üniversitesi klâsik filoloji profesörü Rohde'nin cevabını neşrediyoruz.

Nurullah ATAÇ
Lise Öğretmenlerinden

Madem ki «humanizma» dan asıl beklediğimiz insanı kendi toplumunun, kendi zamanının dışında düşünmeğe alıştırmaktır, öyle ise niçin yeni diller değil de illle eski diller, ille ölmüş diller?

Çünkü yaşayan dillerin en büyük şairleri, filosofları son beş yüz yıl içinde gelmişlerdir, onların eserlerinde de gene kendi ihtiyaçlarımıza, kendi zevklerimize çok yakın mevzularla, sözlerle karşılaşırız; onlar bizi kendi kendimizden uzaklaştırmazlar. Onlar, İlk Çağ'ın eserlerile karşılaştırılınca - firenkçe bir söz kullanacağım için affınızı dilerim - «actuel» dirler, halbuki «humanizma» nın bizi «actuel» den kurtarması gerektir.

Yeni diller, yaşayan diller bugün ortada duran, büyüyen, kuvvetlenen, yahut küçülüp zayıflıyan milletlerin dilidir; Villon ile Montaigne'i, okurken bugünkü Fransayı, Shakespeare ile Bacon'u okurken bugünkü İngiltere'yi düşünmemeğe, onları düşününce de bugünkü davalar, meselelerle uğraşmamağa imkân yoktur. Fransızca, İngilizce gibi diller daha gelişimlerini bitirmemişlerdir; en eski eserler dahi bu bakımdan yenidir, zamanımızın malıdır, çünkü zamanımızda gelişmekte olan bir bütünün birer parçasıdır; bizi zamanımızdan tamamile uzaklaştıramaz, çıkaramaz. Ölmüş diller, ise, o dilleri konuşmuş, yazmış milletlerle beraber tarihe karışmışlardır, bize büsbütün yabancı olmuşlardır. Bu yabancılıkları sayesinde kendilerinden umduğumuz iyiliği edebilirler.

Ölmüş dillerin bir fazileti de kendilerinden sonra gelmiş dillerin eserlerini de merak ettirmeleridir. Bugün yunancayı, lâ-

tinceyi öğrenmiş, eserleri ile uğraşmış hiç kimse yoktur ki Orta - Çağ'ın, Yeni Zamanların edebiyatına, felsefesine az çok merak sarmış olmasın, halbuki sadece yaşayan dillerle uğraşanlar arasında ölmüş dillerin edebiyatını, felsefesini merak edenler,hattâ gülünç bir gurur ile onları hafifsemiyenler pek azdır. Demek ki yaşıyan diller gerçekten bir «humanisma» olamazlar. Çünkü insanı, insan oğlunu geçmişteki, gelecekteki kaderi ile, yani bütün insan oğlu ile uğraştırmak faziletinden mahrumdurlar.

Yaşayan dillerin bunun dışında büyük bir kusurları vardır ki o da madde bakımından «faydalı» olmalarıdır. Halbuki «humanisma» yı, gözümüzde «fayda» yı küçültmesi için istiyoruz, kendi toplumumuzun, kendi zamanımızın, kendi kendimizin dışında düşünebilmek derken anladığımız çalışmamızdan, düşüncemizden doğrudan doğruya bir fayda, bir kâr beklememektir.

Yaşıyan dillerin bir kusuru daha: bilginin çoğalıp bölümlere ayrıldığı bir zamanda geliştikleri için kafaları «ihtisas» denilen körletici, dar çerçeveye sürüklerler, ölü diller ise kafayı, her şeyi az çok kavramağa, hiç olmazsa merak etmeğe götürür. Bilginin bugünkü halinde ihtisastan büsbütün kurtulmağa imkân olabileceğini sanmıyoruz; ama eski diller bize ihtisasın bir iyilik değil, bir zaruret olduğunu hatırlatır, böylece de bizi, elimizden geldiği kadar bütünden haber almak sevdasına düşürür, ufkumuzu genişletir.

Profesör Georg ROHDE
Ankara Üniversitesi

Klâsik, eski çağlar üzerinde ilmî araştırmaları kendine meslek edinen kimseler için Humanizma meselesini şu veya bu şekilde kendi yönünden hükümlendirme işi güçtür. Çünkü konusu yunan ve lâtin dil ve edebiyatı olan bu ilim, bugün eski çağlar ilmi olarak genişlemiş ve bahusus her noktada klâsik antik bilginin hudutlarını aşmağa başlamış olduğundan, diğer her hangi tarihî - filolojik bir disiplin haline gelmiştir. Esasen bu ilim şubesinin anası, ilmî araştırma gerçekliği ve safiyeti bakımından, bundan başka da bir şey olamazdı. Her hangi bir üstünlük iddiası ona çok uzaktır.

Diğer taraftan eski çağlar âlemi ile ilmî çalışmanın dışında, bir de antik sanat, şiir, tarih ve felsefe eserlerine karşı duyulan heyecanlı sevgi bulunur. Nitekim filologları bu mesleğe çeken kuvvetin aslını da bu istikamette aramak icabeder. Bu alanda çalışmanın araştırma konusuna karşı olan sevgisi, araştırmanın ilmî değerlendirilmesinde kendini göstermese bile, hiç değilse ilgisinin fazlalığında ve çalışmasının ağırlığında görülmelidir.

İşte bir şahısta bulunan bu iki ruh haletini, yani ilmi ve humaniztik ruh haletini, birbirinden iyice ayırdedebilmek her zaman kolay bir şey değildir. Fakat filolog bilhassa bir şeyden emindir: Bu da, kendisine bilhassa humanizma ünvanını verip, antik ilimle hakikî hiçbir ilgisi olmıyan, klâsik eski zaman bilgilerine karşı duyulan «Konventionel» ve ananevî sevgiye düşmektense;, sırf söz kalabalığından ibaret olan ve hakikate dayanmıyan sevgiye karşı cephe alan humanizmanın namuskâr düşmanları arasına katılmayı daha yerinde bulur.

Filoloğun durumu bu yüzden güçleşir. Çünkü bir humanist olmak bakımından şayet eski çağ bilginlerinin umumî bilgi hazinesi içine alınmasına taraftarlık gösterecek olursa, o zaman da ya onu ilminin çerçevesi içine itmek istiyecekler ve ya-

hutta kendisine karşı şu itirazda bulunarak: «Sen eski çağ ilimlerile uğraştığın için zengin heyecanlarla karşılaşmakta olduğuna hiç şüphe etmeden inanıyoruz. Fakat sen bunları, kendini eski çağ araştırmalarına hasretmiş olduğun için duyuyorsun. Şu halde, bütün insanların eski zaman bilgileri âlimi mi olmasını istiyorsun acaba?.. diyeceklerdir. Diğer taraftan bugün bir çok filologların yaptığı gibi, humanistik tahsil ve terbiyenin lehine olmak üzere ileri sürülen mutad iddiaların sakatlığını herkesten daha iyi bilen bir âlim sıfatını takınarak, humanizma meselesine karşı, bugün bir çok filologların yaptığı gibi, soğuk ve temkinli bir çekingenlikle hareket edecek olursa, o zaman da bu filoloğun hareketi, antik çağ ile meşgul olunan insanı insan yapan kıymetlere, veya muhakkak olarak, filoloğun kendisine, esas itibariyle fazla birşey katmadığını kabul eden bir itiraf gibi telâkki edilecektir.

Bütün bu söylediklerimize ilâveten bir de humanisma mefhumunu birçok mânalara gelişi vardır. Bu kelime evvelâ humanistler devrini işaret etmek maksadiyle ortaya çıkmış, sonraları daha yüksek tahsil ve terbiyenin merkez noktasına Yunan ve Lâtin diliyle edebiyatını koymak istiyen temayüle alem olmuştur. Diğer taraftan humanisma tabiriyle «sırf insanî» veya buna benzer bir tabirle ifade edilen bir zihniyet kastedilir. Bu mânada kullanılan humanisma mefhumu ekseriya eski çağ bilgilerile olan olan ilgisini kaybeder. Sonu gelmiyen bir çıkmaza düşmemek için biz burada yalnız dar mânadaki humanisma'dan bahsedeceğiz.

Humanisma'da örneklerin taklidiyle eskilerin yeniden canlandırılması fikri daha baştan itibaren bir rol oynar. Doğduğu şehri eski büyüklüğüne ve hürriyetine kavuşturacağını sanarak eski Roma teşkilâtını taklid eden Tribün, Cola di Rienzo gibi Humanist'ler de klâsik lâtin üslûbunun büyük örneklerini taklit ederek manevi terbiyenin en yüksek noktasına varılacağını umarlar. Filhakika bu suretle orta zamanların, canlı olmakla beraber güzel olmıyan skolastik lâtincesini ölüme mahkûm etmişlerdir. Fakat bu taklit sonucunda ortaya çıkan tesirlerden de sarfınazar edemeyiz. Bu taklit bizi, lâtin üslûbunun orijinal kaynaklarının aranılıp bulunarak incelenmesiyle, bir taraftan eski çağ bilgileri hakkında canlı bir tasavvurun yaratılmasına, diğer taraftan da modern filolojik - tarihî metodun ortaya çıkmasına götürür. Bu humanisma Windelmann ile başlıyan «Estetik» humanisma ile kuvvetli bir canlanma gösterir. Bu da bir taraftan rokoko üslûbunun ölüme yüz tutmasiyle klâsisizm'in doğmasını, diğer taraftan da sanat tarihinin bir ilmî disiplin olarak meydana çıkmasını neticelendirir. Ve yine lâtincenin pratik hayatta kullanılmadığı bir devre olan 19. uncu asrın humanismasında taklit mefhumu daha uzun zaman sürüklenir durur.

Bugün taklidi, tahsil ve terbiye içinde ana mefhum olarak telâkki edemeyiz. Bizim için mühim olan şey, her insanda mevcut olan ferdî kabiliyetlerin inkişafıdır. Humanistik tahsil ve terbiyeyi hiç nazarı itibara almıyan veya ondan bir parçasını muhafaza eden birçok mektep tipleri meydana gelmiştir. Esasen bizzat Humanismada programında bir değişiklik yapmıştır. Artık taklitten bahsedilmez, bilâkis esas olan şey, genç insanda uyumakta olan kudretlerin eski çağlar âlemile temas ederek harekete geçmesidir. Meselâ Niçe, kendisinin söylediği gibi, kendi üslûbunu Sallust'ın eserlerini tanıdıktan sonra keşfeder. İşte yeni zamanların humanismasının esas fikrini şöyle formüle edebiliriz: Kendi kuvvetlerini, kudretlerini şuurî bir şekilde tanımak ve benliğini bulabilmek için eski çağlar âlemile temas bir vasıtadan ibarettir. Eski çağlar san'at nazariyesinin ve Rhetorik taklidinin eski anlamı nasıl doğdu ise, eski çağlar felsefesinin bu yeni anlamı da öyle doğmuştur.

Bu da nihayet plâstik tabloyu doğuran kıvılcım sıçramalarının, ruhlardaki bilgi ateşini tutuşturması ve bu ateşin kendi

içinde gelişerek yanmasına devam etmesidir.

Bugün humanisma'nın ne olduğu meselesine bu söylediklerimizle en umumî şekildecevap vermiş bulunuyoruz. Modern humanisma'nın programı ve vücut bulması sorularına gelince: buna cevap vermek oldukça güçtür. İlk bakışta devrimiz humamanisma'ya mümkün olduğu kadar uzak gibi görünür. Devrimizde humanisma'yı destekliyen unsurlar ne kadar az ise ona karşı aşikâr düşmanlıklar da o derecede fazladır. Fakat garip olan şurasıdır ki, devrimize kadar uzanıp yetişebilen büyük bir manevî kudret olarak antik çağların bizzat mâna ve ehemmiyetinde hiç sarsıntı olmadığı halde, mücadele yalnız humanismanın eski programına karşıdır. Ferdin eski çağlarla olan bağını yeniden ve mümkün olduğu kadar şuurlu ve humanisma ile ilgisiz olarak kurma yolunda gayretler sarfedilmektedir. Netekim bugünkü Almanyada, Yunanlılarla Cermenler arasındaki kan karebeti fikri hakim bir rol oynar ve yine Romalılar siyasî örnek olarak öğüldükleri zaman yine «örnek» humanistik mefhumundan tamamen kurtulmuş olmuyoruz. Diğer taraftan bir çok da humanistik ideologiler meydana gelmektedir. Mütemadiyen yeni yeni ifade şekilleri, mâna vermeler tecrübe edilmektdir. Bunlardan biri siyasî - heroik bir humanisma olarak gösterilebilen «üçüncü humanisma» isimli cereyandır. Bunun için insan Niçe'nin şu sözlerini hatırlar: «Ruhlarınızı Plutarak'la doyurunuz ve onun kahramanlarına inanarak, kendi kendinize güvenmeğe cesaret ediniz. Bunun gibi modern olmıyarak terbiye görmüş daha doğrusu olgunlaşmış ve kahramanlık (heroik fikre) fikrine alışkın yüz kişi ile, bugün bu devrin, bütün bu gürültüsü, yarım yamalak tahsil ve tebriyesi, ebediyen susturulabilir.»

«Üçüncü Humanisma» fikrinin pek fazla zamanına bağlı olduğu, binaenaleyh pek tutunamıyacağı aşikârdır. Fakat bunun işaret ettiği bir nokta vardır. O da: humanismanın eski ortaya getirilen şekilleri artık ölmüştür. O zamanki devrin cereyanlarından alınmış olan iddialarla bu eski şekilleri müdafaa etmenin mânası yoktur. Diğer taraftan şurası da aşikârdır ki, Antik çağlarla yeni bir anlaşmaya başlanılmıştır. Antik çağlar mektep humanismasının en parlak devrindeki zamandan daha fazla ruhları cezbedip tahrik etmektedir. Belki yine öyle bir devir gelecektir ki, içinde humanistik tahsil ve terbiyenin de eksik olmıyacağı müşterek bir tahsil ve terbiye esası olacaktır. Hattâ belki de bunu Antik çağlara bütün isyankâr şekilleri ile yeni bir patlak vermenin takip edeceği ve bugünkü hayat üzerinde tazyik yapan ve onu çirkinleştiren bazı temayüllere karşı manevî bir kurtuluş mücadelesine girişecek yeni bir Humanisma'nın geleceği hatıra gelebilecektir.

Antik çağlarla yeni karşılaşmalardan ortaya çıkan ve gelişme yolunda gözüken bu yeni humanismanın kaybolmaz bir mata' olarak muhafaza edeceği şey nedir? Biz bu hususun aydınlatılması için yalnız birkaç nokta ileri süreceğiz:

1) Ferdin manevî hürriyeti, devrin temayüllerine karşı müstakil ve kritik bir vaziyet alma, günün değişen her modasına uymaktan vazgeçme.

2) Tahsil ve terbiyenin bir kıymet olduğunu, tahsil ve terbiyenin bir gaye için vasıta olmadığına, bilâkis başlı başına bir kıymet bulunduğuna ve insanın buna en seçme kuvvetlerini ve en iyi zamanını hasredeceğine inanma.

3) Manevî ananelere karşı saygı ve bu an'anelerin zamanın değişen temayülleri sebebiyle ihtiyarî değişmelere karşı himayesi.

4) Beşerin en kıymetli mülkü olarak kabul edilmesi lâzımgelen «dil» e karşı mes'uliyet hissi, dil islahına karşı istek. ve dilin kıymetine zarar getiren devir temayüllerine karşı namuskârlık.

Çeviren : **Mebrure Osman TOSUN**

Değişme Halinde Köylerimiz

Doçent Dr. Behice S. BORAN
Ankara Üniversitesi

Bütün dünya cemiyetlerinin, bu arada kendi cemiyetimizin de değişme halinde olduğu hepimizin bildiği, söylediği, tekrarladığı bir hakikattir. Bizim cemiyetimiz, daha yakın bir geçmişte bir şark feodalitesi olmak halinden Garp medeniyeti çevresinde bir millet olmağa doğru değişiyor. Bu değişmenin en hızlı olduğu yerler, İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlerimiz ve Karabük, Zonguldak, Sivas gibi büyük endüstri müesseselerimizin yer alıp gelişmekte olduğu merkezlerdir. Yaşayış şartlarında ve tarzında, görüşlerde, fikirlerde, içtimaî müesseselerde hasıl olan değişmeler ve yenilikler evvelâ bu büyük merkezlerde belirip tutunurlar, sonra diğer küçük merkezlere, topluluklara yayılırlar. Köylerimiz, büyük şehirlerimizin ve endüstri merkezimizin öncülük ettiği bu değişme halinin dışında değildirler. Köyler daha ağır değişir; uzak mıntakalardaki köylerimiz ilk bakışta değişmiyor, yerinde sayıyor gibi görünebilir, fakat inceden inceye tetkik edilirse onlarda da değişme alâmetleri, başlangıçlar görülür. Memleketimiz, bugünkü medeniyet çevresinde ileri bir millet olmak yolunda ilerledikçe, içtimaî değişmenin hızı artacak ve sahası genişliyecektir; yani köylerimizin cemiyet şekli ve hayatı da daha belirli, daha çabuk değişecektir.

Köylerimiz değişme halindedir ve bu hal artacaktır. Bunu böylece kabul etmeliyiz ve bazı geri düşünceli, cemiyetin gittiği seyri anlamıyan veya anlamak istemiyenlerin yaptığı gibi bundan korkmak değil, bilakis buna sevinmek lâzımdır. Zira umumiyetle cemiyetlerin seyri kendi içlerine kapalı, iktisadî sistemleri kendi kendine yeter, dışla münasebetleri az, «kapalı topluluklar» olmak halinden, dış topluluklarla münasebetleri fazla, onlarla iş bölümü yapan, «açık topluluklar» haline doğrudur. Bugünün ileri tekniği ve istihsal şartları, toplulukların kendi kendine yeterliklerini, kapalılıklarını gittikçe kırıyor. Bazı memleketlerde, kapitalist sistemin doğurduğu şiddetli, iktisadî iç buhranlar ve dış rekabetler neticesinde beliren kendine kapanış, otarşi, cereyanları, cemiyetlerin seyrindeki bu esas gerçeğe uygun olmadığı için yapılan bütün cehitlere rağmen muvaffak olamıyor ve olamıyacaktır.

Köylerimiz değişme halinde olmakla beraber, hepsi aynı derece ve süratte değişmiyor. Dünya piyasası için bir veya başlıca birkaç mahsul yetiştiren ziraî mıntakalardaki köyler, meselâ kuru üzüm, tütün, pamuk istihsal eden köyler, hâlâ kendi yağıyla kendi kavrulmak halinde olan, dışla iktisadî bağı gevşek köylerden daha çabuk ve belli bir surette değişiyorlar. İkincisi, şehirlere yakın köylerle uzak köylerin vaziyeti aynı değildir, büyük şehirlerin yanında olan köylerle küçük kasabaların civarında olan köylerin vaziyeti de aynı olamaz. Esas bir kaide olarak diyebiliriz ki, umumî iktisadî ve teknik şartlar aynı olmak şartile, bir köy ne derece şehre yakınsa ve yakın olduğu şehir de ne derece büyük bir şehirse, o büyük cemiyet hayatı o derece şehirinkine benzer ve o derece süratle değişir.

Fakat bu yakınlık, uzaklık konusu üzerinde biraz durmak gerekiyor. Köyün şehre uzaklık ve yakınlığı meselesi ile neden ilgileniyoruz? Köyün şehre uzaklık veya yakınlığı, şehirle olan münasebetine tesir edi-

yor, şehirle münasebet şekli ve derecesi de köyün cemiyet hayatına tesir ediyor da ondan. Şu halde, bizim üzerinde durduğumuz mesele sadece coğrafî uzaklık, yakınlık değildir, fakat şehirle münasebet şekli ve derecesidir. Şimdi, mesele böyle cemiyet münasebeti bakımından konunca, sadece kilometre ile ölçülen uzaklık, yakınlık kendi başına fazla bir şey ifade etmez. Asıl mühim olan taşıma ve haberleşme vasıtalarının, demir yollarının ve otomobil ve kamyonların işlediği yolların vaziyetini dikkate almaktır. Bir nufus topluluğunun (yani bir köyün, bir kasabanın, bir şehrin) mevcut yollar sistemine, taşıt ve haberleşme vasıtalarının durumuna göre mevkii nedir? Cevap verilmesi gereken soru budur. «A» köyü ile «B» köyü bir kasabaya aynı mesafede olabilir, fakat, «A» köyünün düzgün bir yolu varsa ve otobüsle kasabaya yarım saatte gidiliyorsa, «B» köyünden ise yolsuzluktan dolayı hayvanla üç saatte kasabaya gidiliyorsa, «A» köyü kasabaya «B» köyünden daha yakındır diyebiliriz. Bunlar harita üzerinde kasabadan aynı uzaklıkta görünmekle beraber, sosyal münasebetler ve tesirler bakımından biri diğerinden çok daha fazla kasabaya yakındır; ve bu hal iki köyün içtimaî hayatında ve durumunda kendisini belli eder.

Yakın ve uzaklığa, yâni topluluklar arasındaki münasebetlerin az veya çok oluşuna tesir eden diğer bir şart da yol masrafıdır. İki köy, zaman itibarile kasabaya aynı yakınlıkta, diyelim dört saatlik mesafede olabilir, fakat birisinden gidildiği zaman yol masrafı 10 lira tutuyorsa, diğerinden gidilince de üç lira tutuyorsa, ikincisi birincisinden kasabaya daha yakındır: yol masrafı köyle kasaba arasındaki insanların ve eşyanın, emtianın, gidiş gelişine tesir eder.

Toplulukların «kapalı» veya «açık» olma halinin ve derecesinin ölçüsü dışla olan münasebetlerdir. Herhangi bir topluluğun, sosyal hayatında ve müesseselerinde dışla münasebetlerin büyük, derin tesirleri vardır. Fakat dışla münasebetler, yollar, taşıt ve haberleşme vasıtalarının durumu da mevcut teknik ve istihsal sistemine bağlıdır. Makine sanayiinin, eşya mübadelesinin (ticaretin), iş bölümünün ileri olmadığı yerlerde birbirine yakın toplulukların bile birbirlerile münasebeti azdır, kasabaya yakın köylerin bile kasaba ile fazla bağlılığı yoktur. El sanayiinin, gayet dar mahallî ticaretin ve ancak kasabaların - büyük şehirlerin değil - mevcut olduğu cemiyetlerde nüfus toplulukları (kasabalar, köyler) bugüne nisbetle daha kendi içlerine kapalı, daha kendi kendilerine yeter, dışla münasebetleri az bir durumda idiler. Makine, buhar ve elektrik enerjisi el âletinin ve kol kuvvetinin yerini alması ile sanayide, ticarette, taşıma ve haberleşme sisteminde büyük ilerlemeler meydana geldi ve topluluklar kapalılıklarını kaybederek geniş bir iş bölümü sistemi içinde, diğer topluluklara bağlı, dışla münasebette, «açık» bir hale geldiler. İşte bizim köylerimiz, cemiyetimizin teknik, iktisadî ve kültürel sahada değişmesine uygun olarak, birinci kapalı halden ikinci açık hale doğru, saydığımız şartlara bağlı olarak, derece derece değişme halindedirler. Her köyün durumu, o topluluğun iktisadî temeline ve yollar sisteminde aldığı mevkie ve büyük merkezlere olan yakın veya uzaklığına göre değişir. 1941 ve 1942 senelerinde batı vilâyetlerimizden birinde iki gurup köy seçtik. Birinci gurup köylerde daha ileri istihsal şartları vardı; dünya piyasası için, para eder menkul yetiştiriyorlardı. Aynı zamanda bu köyler vilâyet merkezine yakın, ona günlük otobüs servisi ile bağlı idiler. İkinci gurup köyler merkezden sekiz saat uzakta, başlıca taşıt vasıtası merkep olan, istihsali geri ve verimsiz dağ köyleri idi. Bu iki köy gurubu arasında hem iktisadî temel, hem dışla münasebetler bakımından farklar vardı; bu farklar iki gurubun bütün sosyal durumunda tesirlerini gösteriyordu.

Bu eses, umumî, tayin edici şartların çizdiği sınırlar içinde, diğer ikinci derecede amil olan şartlar da bir köyün dışla olan

münasebetlerine ve yeniliklere uyma derecesine tesir edebilir. Meselâ, bahsettiğim araştırmalarda, birinci gurup köylerin yer aldığı mıntakada, başka bölgelerden gelip yerleşmiş olan bazı köylerin eski, yerli köylerden daha fazla şehirleşmiş olduğunu gördük. Bunun sebebi, bu köylerin kendilerine mahsus bazı şartlardan geliyordu. Bu köylerin kendi hususî örf ve âdetleri yerli köylerin örf ve âdetleri kadar mutaassıp, muhafazakâr değildi; onun için onlar, yeni şehir hayatı şartlarına ve tarzına daha kolayca uyabiliyorlardı. Bu halin tam aksi de varit olabilir. Bir aşiretin yerleşmesi ile meydana gelen bir köy aşiret teşkilâtından arta kalan şartları daha bir müddet devam ettirebilir ve aşiret birliğinin verdiği tesanüt ve mukavemetle, civardaki diğer köylerden daha az dış münasebetlerin tesirinde kalabılır. Fakat bu ikinci derecedeki âmiller, nihayet «daha az», «daha çok» farkları, nisbî farklar doğurur.

Topluluklar arasında derece derece değişme farkları olduğu gibi, bir topluluğun içinde de ayrıca farklar mevcut olduğu görülür. Yani bir köy, veya şehir, bir bütün olarak, topluluğu teşkil eden kısımlar eşit olarak değişmez. Köyde mevcut istihsal münasebetleri, topluluğu sosyal tabakalara ayırır, servet farkları doğurur. Yaptığımız etüdler, zengin, hiç değilse hali vakti yerinde köylü ailelerinin toprağı olmıyan veya yetersiz olan fakir ailelerden daha fazla şehirleştiğini gösterdi. Zira, zengin köylü yakın kasabaya daha sık gider, hattâ, uzak, büyük şehirlere gitmek imkânına da maliktir. Yani onun münasebetler çevresi çok daha geniştir. Şehir eşyasını, âdetlerini benimsemek için de iktisadî durumu müsaittir. Fakir köylü ise hem köyünden kolay kolay kıpırdayamaz, hem de şehir eşyası, şehir elbisesi almaya parası yoktur. İkincisi, vilâyet merkezine yakın, «açık» köylerde, şehirli gibi giyinmek, hareket etmek ilh.. sosyal mevki, şeref alâmetidir; köyün sosyal değerleri arasında yer almıştır. Onun için bu köylerde şehirleşmek, daha ziyade üst tabakanın vasfı olarak beliriyor.

Tetkik ettiğimiz köylerde (bunu umumiyetle köylerimiz için de söyliyebiliriz) hâkim iş bölümü şekli cinsiyete, kadın ve erkeğe göre olan iş bölümüdür. Tetkik ettiğimiz köyler arasında şehirleşmiş olan ova köylerinde iş zümreleri hafiften belirmiş olmakla beraber en bariz iş bölümü yine kadınla erkek arasındadır. Mevcut iş bölümü sistemine göre, erkek hariçle münasebeti icap eden işleri görür: mahsulü kasabaya götürmek, ailenin kasabada alış verişini yapmak, resmî işleri takip etmek gibi. Kadının işleri ise eve ve tarlaya münhasırdır. Buna, dinî görüşün ve örf ve âdetlerin kadına verdiği mevki de ilâve edilince, kadının faaliyet ve münasebetler sahası erkeğinkinden çok daha dar kalıyor. Bunun neticesinde, erkekler kadınlardan daha fazla şehirleşiyor. Bu fark bazı köylü ailelerde, aynı sofraya oturan kadınla erkeğin birinin elle, diğerinin çatalla yemesi şeklinde bile tecelli ediyor.

Bir topluluk içinde bu zümrelere göre olan farklardan maada, az adette ferdî farklara da tesadüf ediliyor. Bazı fertler kendi hayat şartlarından veya tecrübelerinden dolayı şehirleşmeğe daha mütemayil görünüoyrlar, veya kendileri de farkına varmadan daha şehirleşmiş oluyorlar. Buna sebep olan âmil şu veya bu olabilir, fakat bu fertlerde de yine müşterek ve sosyal mânası olan bir vasıf görülüyor: köy cemiyetinden kopmuş olmak, ona uymamak. Meselâ bir köyde rastladığımız tip, uzun seneler askerlik etmiş, memleketin bu sebepten bir çok yerlerini gezmiş, hattâ geçen harpte yabancı bir memlekette uzun seneler esir kalmış bir çavuştu. Bu suretle köyün dar muhitinden kopmuş bir insan. Bu çavuş süratle değişmekte olan köyünde, değişmelere ön ayak oluyordu. Bir ikinci misal de, babasının hasisliği ve sertliğinden dolayı ailesini terk edip genç yaşında kendi hayatını kurtarmak zorunda kalmış olan bir gençti; bir kadın vakasından dolayı

hapse girişi de köyden onu büsbütün uzaklaştırmıştı; biz kendisiyle tanıştığımızda, ilk fırsatta köyden göçmeyi tasarlıyordu. Köy cemiyeti ile bağını gevşetmiş, veya o cemiyete intibak edemiyen tipler diğerlerinden daha ziyade değişikliğe, yeniliklere uyuyorlar veya uymağa ruhen müsait oluyorlar. Fakat değişikliğin fiilen gerçekleşmesi yine reel şart ve imkânlara bağlı kalıyor.

Köylerimiz «kapalı» bir halden «açık» bir hale gelirken, köy sosyal organizasyonunda, nüfusun tabakalaşmasında ne gibi değişmeler meydana geliyor? Daha sonraki yazılarında bu konuyu incelemeğe çalışacağım.

Şiir :

ÇİLOĞLAN

Rıfat ILGAZ

Kim dinler Akyazı'da Topal Ömeri,
kırkın çıkmadan unutuldu
kulağına ezanla söylediği isim,
sen köyün takdığına bak, Çiloğlan.
Ne geldiyse başına ezanla geldi,
babanı sabah ezanı çıkardılar yola,
ananı öğle namazına yetiştirdiler
mesçit önüne...
Kendi kendine büyüdün ahlat gibi,
fazla konuşmazdın,
Akyazı'nın sığırından gayrı
kulak asan yoktu sözüne.
Köyün hatırı sayılanları
ne düşündülerse düşündüler,
başgöz ettiler Kumköylü Hanife'yi,
yatsıdan sonra girdin gerdeğe.
Yar mı olur elin yosması sığırtmaca,
çok sürmeden arası
«Hanifeyi samanlıkta bastılar»
Bu iş ezan vakti olmasa da
başının altından çıktı İmamın.
Çok geçmeden yayıldı türküsü:
«Şalvarını gül dalına astılar».
Keyfini eller sürsün yosmanın
tasası Çiloğlan'a.
Bu olsun, beş ölçek arpayla
senin de payına düşen..
O başını aldı gitti şehire
sen Hanife'nin türküsünü değil,
dağda, bayırda
yine kendi türkünü söyle:
«İndim dere beklerim.
Vay benim emeklerim.»

Ordinarius Profesör M. Şekip Tunc'a

Doçent Muzaffer Şerif BAŞOĞLU
Ankara Üniversitesi

Sayın hocam,

«Irk Psikolojisi» hakkında yazdığınız tenkidi çok geç okuyabildim. Çünkü İstanbulda çıkan «Cumhuriyet» gazetesi benim okuduğum ve satın aldığım gazetelerden değildir. Şimdi önümde «İdare» damgalı ve 25 nisan tarihli bir Cumhuriyet gazetesi var. Tenkidinizi bir defa daha dikkatle okuduktan sonra bu cevabı yazıyorum.

Evvelâ, tenkidinizde talebeniz olduğumu hatırlattığınıza teşekkür ederim. Bu bana, size karşı olan talebelik teşekkürlerimi sunmak fırsatını veriyor. Ben 1925 - 1928 yıllarında İstanbul Üniversitesinde talebe iken bir ruhiyatçı olarak yetişmem ve sonra tahsile gitmem hususunda yaptığınız teşviklere ve yardımlara karşı duyduğum teşekkür duygularını bir defa daha açıkça arzederim.

Bundan sonra, müsaadenizle, bazı dar kafalı ve cahil insanların, iyice anlamadan, ellerinde bir silâh gibi kullandıkları tenkidinize geçeceğim. Üstün ırk yaygarası yapanların sizin tenkidinizden bu kadar kuvvet almaları, yazınızda üstün ırkların mevcut olduğunu ispat eden ilmi deliller bulunduğu zannını uyandırıyor. Tenkidinizi bir kaç kere dikkatle okudum. İçinde üstün ırkların mevcut olduğu hakkında bir tek ilmî delil bulamadım. Hattâ siz üstün ırk vardır da demiyorsunuz, fakat ilimle zerre kadar ilgisi olmıyan propaganda heveskârları, yabancı tesirler altında, sizin memleket içindeki şöhretinizi bu yolda istismar etmeğe kalkışıyorlar. Yabancı tesirler altında dedim, çünkü Avrupada ırkçılık propagandası, zorla ve yalanla, yayılmadan evvel bizde bu türlü yaygaracı bir ırkçılık gürültüsü yoktu.

Şimdi tenkidinizde ileri sürdüğünüz iki noktaya geçiyorum. Ben yazınızda, müşahhas olarak, üzerinde durabilecek iki nokta bulabildim. Bunları kısaca gözden geçirelim:

1 — Irk Psikolojisinde «ideal bir ümit ve müsavatçı bir tasavvura dayanarak» ırklar arasında her türlü üstünlük iddiasını reddettiğimi söylüyorsunuz. İdeal bir ümitten ve müsavatçı bir tasavvurdan bahsetmek şöyle dursun bunu ima eden bir cümle bile yazmadım. Ben, insanların şimdiye kadar içine düşmüş oldukları sefaletlerden, barbarlıklardan, tezatlardan her hangi ütopik bir insaniyetçi yumuşaklığiyle ve pembe yufka yüreklilikle kurtulamıyacaklarına, bunların aksine olarak tarihin gidişini objektif bir surette tahlil etmek ve buradan neticelere varmak yolu ile kurtuluş yoluna girebileceklerine kuvvetle inananlardanım. Onun için beni boynu bükük bir hıristiyan insaniyetçisi yahut islâm mütevekkili sıfatında göstermenizi hakikate uygun bulmadım. Hattâ ben; kafa mantığı ve kalp mantığı gibi ikilikleri de son derecede hatalı bulurum. Hakiki ahlâka ancak cemiyet içinde olanın bitenin ilmî bir kesinlikle ortaya serilmesiyle varılabileceğine kaniim. İnsan dergisinin geçen şubat sayısında Ahlâk Buhranı ve Psikoloji adlı yazımda bunun kısa bir ifadesini vermiştim.

2 — Bana, «ideal bir ümit ve müsavatçı bir tasavvura dayanmak» safdilliğini izafe ettikten sonra ırk üstünlüğü iddiasını reddedeşimin «ümit ve muhabbetle» karşı-

lanabileceğini söylüyorsunuz. Bundan sonra da «yaşanan gerçekler âleminde madalyanın bir de tersine bakmak zarureti vardır» diyorsunuz. Bu cümlenizi okuyunca ırk üstünlüğü hakkında hocamdan, ispat olunmuş bir psikoloji hakikati öğreneceğimi umdum ve sevindim. Yazınızın arkasını okuyunca ümidim boşa çıktı. Bütün söylediklerinizin açık türkçesi bir cümle ile hulâsa edilebilir: İnsanlar arasında daima üstünlük iddiaları olmuştur ve şimdi de vardır.

Bu doğrudur. Fakat bunun objektif üstün ırk realitesiyle ne ilgisi var? İddia ile gerçek, iddia ile ispat ayni şeyler midir? İnsanlar bir kaç asır evveline kadar dünyanın düz olduğuna inanıyorlardı. Onların bu yanlış inançları dünyayı düz mü yaptı? İnsanlar şimdiye kadar ve şimdi de insanların belki büyük çoğunluğu musevî, hıristiyan ve islâm olarak hayvanların ve insanların Allah tarafından ayrı ayrı yaratıldığına inanmışlardır ve körü körüne inanmakta devam ediyorlar. Bunun böyle olması, böyle yanlış ve zararlı bir vehmin hâlâ devam etmesi her gün yeni delillerle beslenen tekâmül nazariyesini çürütür mü? İnsanların bir çoğu kendilerinin öteki insanlardan daha akıllı olduğuna inanabilir. Bunun böyle olması onların mutlaka daha akıllı olduğunu ispat eder mi? Ben dünyada şimdiye kadar ırk üstünlüğü iddiaları yapıldığını inkâr ettim mi ki bu bir itiraz olarak kullanılıyor, ve madalyanın gerçek tarafı gibi gösteriliyor? Bilâkis Irk Psikolojisinin ikinci faslı başlıca üstün ırk avukatlıklarının bir hulâsasını veriyor.

Üstün ırk iddiaları hususunda hakikaten madalyanın öteki tarafına, yani ilmî gerçeklere bakalım, hocam. «Irk Psikolojisi» nde yazılı olan fikirler, ırkçıların kabaran iğrenç iştihalariyle yaptıkları cinsten, kuru iddialardan ibaret değildir. Bunlar bir çok ilim araştırıcılarının buldukları hakikatlerdir. İlmî hakikatler ırk üstünlüğü propagandalarını kuvvetlendirmiyor, tamamiyle reddediyor diye biz neye müteessir olalım? Bundan olsa olsa, üstünlük iddiasını kudurmuş iştihaları için bir kalkan gibi kullanan politika eşkıyaları müteessir olurlar, yılan gibi kıvrılır, çöreklenirler.

Irk Psikolojisi benim Amerikada Columbia Üniversitesinde 1934 - 1935 yıllarında okuduğum ve imtihanına girdiğim derslerin yazılmasından başka bir şey değildir. Büyük bir dünya Üniversitesinde okutulan derslerdir. Sonra kitap halinde de çıkmıştır. Bibliyografiler de Columbia'daki hocamın verdiği bibliyografilerdir. Hocamın eseri şimdi, siyasî tazyiklerin pençesinde olmıyan, serbest düşüncenin yer bulabildiği bir çok dünya üniversitelerinde hakikat olarak, madalyanın gerçek tarafı olarak okutulmaktadır. Memleketimizde, yabancı malı olan, ırk üstünlüğü yaygaraları bulunmasaydı Irk Psikolojisi'ni çıkarmak benim aklımdan bile geçmezdi. Benim asıl ihtisas sahamın bu olmadığını, Amerikada bir çok üniversitelerde okutulan kitabımın sosyal psikoloji sahasında olduğunu biliyorsunuz. Irk üstünlüğü avukatlığının hakikaten iğrenç olan menhus çehresini biraz olsun gösterebildimse memleketimin fikir hayatına bir zerre olsun hizmet ettim demektir. İleri bir memleketin insan hakkındaki düşünceleri, kıymetleri yalan üzerine kurulamaz.

Columbia Üniversitesinde ve başka yerlerde serbest kalabilmiş üniversitelerde okutulan ve ırk üstünlüğü yaygarasını yalanlıyan bu neticeleri, yine haris ve istilâcı yabancı tesirler altında, yahudi ilmi diye damgalıyanlar gibi hor görmiyeceğinize eminim. Şimdi, her nedense, günlük gazetelerde günlük gazete mübalâğasiyle sizin hakkınızda çalakalem yazı yazarak sizin hakikî kıymetinizi bulandıran insanların yazdıkları bulanık şeyler unutulduktan çok zaman sonra, memleketin psikoloji âlemi sizi aslen bir Yahudi olan Freud'un tanıtıcısı olarak ta hatırlıyacaktır. Çünkü fikir barbaları tarafından istedikleri kadar yakılsın ve kovulsun, medenî dünyada psikoloji diye bir disiplin bulundukça (ihtimal bir çok tashihlerden geçerek) Freud'un eseri daima okunacaktır.

Koç Yiğit Köroğlu hikâyesini genç bir talebe okuyucumuz gönderdi. Hikâye tekniği bakımından bu yazıda kusurlar bulunabilir, fakat biz bu genç yazıcının hikâyesinde taze bir hava, halis, öz bir eda bulduk: halk masallarının edasını, halk dilinin zengin, renkli tabirlerini hiç zorlamadan, yapmacığa kaçmadan hikâyesine mal etmiş: kendi üslûbuna örmüş. Bizce Türk hikâye ve romanının dili, kökü halkta olan dilin işlenmesi ile gelişecektir.

Koç Yiğit Köroğlu

E. IŞIK

Al alanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin hali budur padişahım. Zamanında, Çamlı Bel'de Köroğlu adında bir yiğit vardı. Yanında kırk yiğit atlısı, kırk yiğit atlının da kırkar atlısı vardı. Demircioğlu, Han Eyvaz, Acemoğlu, Haylu Huylu bunlardandı. Bir gün Köroğlu, yiğitlerile çalıp çağırırken sazlarının teli kırıldı. Yiğitleri Köroğluna, «Efendimiz, gidin sazımıza tel getirin.» dediler. Köroğlu onların sözünü kırmadı. Atının kolanını yedi yerinden çekerek bindi, yola revan oldu. Az gitti, uz gitti, nihayet Halep diyarına vardı. Teli alıp dönerken, yol üstünde bir kulübeye indi. Çok geçmedi, kulübeye yağız atlı bir yiğit çıka geldi. Kapıdan girince, sanki Köroğlunu eskidenberi tanırmış gibi, «Selâmün aleyküm, kötü çocuk» dedi. Köroğlunun bir erkek damarı, bir de avrat damarı vardı. Her hafta bu damarın birisi Köroğlunu tutardı. İşte o hafta Köroğlunun avrat damarı tutmuştu. Yeni gelen atlı Köroğlunu hep kötü çocuk diye çağırıyordu; Köroğlu ise hiç seslenmiyor, yavuz atlının hizmetinde kusur etmiyordu. Kulübede birlikte misafir kaldılar; konuştular, soruştular, birbirleriyle ahbap oldular. Gün batarken yine birlikte yola koyuldular. Gele gele, Çamlı Bele yakın bir çayıra vardılar. Atlarını çayıra saldılar. Heybelerinden çıkardıkları azığı da yedikten sonra yakışıklı delikanlı, «Kötü çocuk, ben biraz uyuyayım, sen de atlara bak boşanmasın» dedi.

Delikanlı uykuya dalınca Köroğlu kılıcını çekti, elinde tartaladı, tartaladı ama vuramadı. Bu arada yavuz delikanlı uyandı, «Ne o, kötü çocuk, beni mi öldüreceksin? Senin kılıcını bilmem ama benim kılıcımı kafama indirseydin, ben şimdi ahirette olurdum», dedi. Köroğlu korkusundan hiç seslenmedi. Delikanlı Köroğluna nereye gidecen diye sordu. Çamlı Bele gideceğini öğrenince, «Ulan kötü çocuk, dedi, benden Köroğluna selâm söyle haftaya bu çayıra gelsin, kendisine mertlik neymiş, göstereyim.»

Bu söz üzerine atını sürdü, tozu dumana katarak kayboldu gitti. Köroğlu da Çamlı Belin yolunu tuttu.

Hafta tamam oldu; sıra Köroğlunun erkeklik damarına geldi. Köroğlu kılıcını kuşandı, kır atının kolanını yedi yerinden çekti, sözleştikleri yere kuş gibi gitti. Çok geçmedi, yağız atlı delikanlı da göründü. Köroğlu, dur bakalım, kötü çocuk sana ne oyunlar edecek bir gör, diye söylendi, hemen atını sürdü, «Delikanlı, hiç atından ineyim deme. Beni istemişsin, işte geldim» deyip hücum eyledi. Öbürü de hemen kılıcını çekti, at üstünde Köroğluna saldırdı. Savaş uzunca sürdü, epey çarpıştılar. Köroğlu bir ara bir yolunu buldu, yağız atlı yiğidi belinden yakalayıp yere çaldı. Kendi de hemen atından atlayıp delikanlının döşünün üstüne oturdu. «Şimdi seni hak toklusu gibi bir keseyim de gör kötü çocuk nasıl olurmuş» dediğinde delikanlı göğsünün düğmelerini çözüverdi. Köroğlu bir de ne görsün? Daha gülü solmamış bir kız.

Köroğlu hemen döşünün üstünden çekildi. «Ya kız, bu ne hal?» Kız cevap verdi, «Benim adım Şirin Dönedir. Aklımız başımıza geldi mi, biz kılığımızı değişir gezeriz; bizi kim yenerse ona varırız. İşte ben de artık seninim».

Bu sözleri işitince Köroğlunun yüreği sevinçten küt küt etti. İkisi de atlarına bindiler, Çamlı Belin yolunu tuttular. Köroğluna karşı çıkan yiğitler efendilerinin tek gidip çift geldiğini görünce pek sevindiler. Çamlı Bele vardıklarında çaldılar, çağırdılar, kırk gün kırk gece düğün bayram ettiler. Köroğlu ile Şirin Dönesi böylece ömür sürerken bir gün adamları Köroğlunun yanına varıp, «Efendimiz, siz Şirin döneyle zevkinize, safanıza bakın, bize de izin verin av edelim», dediler. Köroğlu iznini esirgemedi, «Yolunuz açık, avınız bereketli olsun» dedi.

Atlılar sevinerek ava gittiler; şimdi Çamlı Belde Deli Dervişle Sefil Dervişten başka kimse kalmamıştı. Köroğlu da Şirin Dönesi ile cümbüşe dalmıştı. Sefil Derviş kardeşi Deli Dervişe, «Sen kal, ben Köroğlunun yanına varayım. Çamlı Belde kimse kalmadı, herkes ava gitti. Kendisini biraz eğlendireyim, belki beş on kuruş alırız», dedi. Deli Derviş, «Gel beni dinle, sen gitme. Ağzın sahip olman, bir lüzumsuz lâf söyleyiverin de Köroğlu ikimizi de öldürür» dedi ise de Deli Dervişe söz geçirmedi. İkisi beraber sazlarını alıp Köroğlunun eyvanına vardılar. Köroğlu bunlara yer gösterdi, oturdular. Hoş beş, on beş konuştuktan sonra Köroğlu, «Söyle bakalım, sefil Derviş», dedi. Deli Derviş hemen ben söyleyim diye atıldı. Köroğlu gazebe geldi. «Ben sana bir şey söylemedim.» deyip kılıcının tersile Deli Dervişe vurdu, onu yere serdi. Sefil Derviş ağlamıya başladı. Köroğlu kesesinden bir avuç altın çıkarıp Sefil Dervişe verdi, gönlünü hoş etmek istedi ise de Sefil Derviş durmadı, gitti Bolu Beyine haber verdi, «Çamlı Belde Köroğlu ile Şirin Döne yalnız kaldılar; adamları hep ava gitti.»

Bolu Beyi, adamlarının ava gitmesini fırsat belleyip Köroğlunun yakalanıp getirilmesi için beş yüz atlı gönderdi. Atlıların geldiğini gören Köroğlu tavlaya indi, at fışkısına gömüldü. Az sonra Bolu Beyinin atlıları geldiler, aradılar, taradılar, köşe bucak komadılar, Şirin Döneden başka kimseyi bulamadılar. Tam geri gidecekleri sırarada atlılardan biri, «Yahu, Köroğlunun tavlasını öğer dururlar, şunu da bir görelim», dedi. Tavlayı gezerken fışkının içinde bir adam gördü. Baktı ki alnının çatı iki karış, hemen arkadaşlarını çağırdı, «Uşak, hele gelin bakın, burada bir adam yatıyor». Arkadaşları ile Sefil Derviş geldiler, fışkının içinde yatan adamın Köroğlu olduğunu gördüler, hemen elini kolunu bağlayıp ata bindirdiler. Sevine sevine at oynatıp yürüdüler. Atlıların yolu üstünde bir köy vardı; bu köyde de Köroğlunun sevdiği bir kız vardı. Köroğlu, eli kolu bağlı köye girmek istemedi. Şu türküyü çağırıp kendisinin Köroğlu olmadığını anlatmak istedi:

Köroğlunu tuttuk diye atlar oynatman,
Hançer alıp dertli sinemde ağlatman,
Kolu bağlı dost köyüne iletmen,
Vallah beyler ben Köroğlu değilim.

Sırtıma giyinmiş boz beden aba,
Ağalar edeyim bin daha töbe,
Eğer Köroğlu isem kellem de caba
Vallah beyler ben Köroğlu değilim.

Bu türküyü işitince bazıları, «Köroğlu olsaydı bu kadar yalvarmazdı», dediler. Sefil Derviş, «Ağalar, vallah, billah Köroğlu budur. Ben kardeşimi öldüreni bilmez miyim? İsterseniz bir ekin tarlasına koyuverin, Köroğlunun ayağını kesseniz bir adım bile ekin çiğnemez», dedi. Bunun üzerine Köroğlunu ekin tarlasının içine koyuverdiler, bir adım bile atmadı. Böylece Köroğlu olduğu meydana çıktı. Onu tekrar atına bindirdiler. Köroğlu artık kaderine rıza edip gamlı bir türkü tutturdu:

Süremedim kara günün yazını,
Çok adamlar çekemezdi nazını
Tutmalıymış Han Eyvazın sözünü
Bu yıllık Tifliste kalmalıymış.

Bu minval üzere, gide gide, nihayet Bolu Beyinin şehrine vardılar. Köroğlunun yakalandığı haberini alanlar hep seyrana çıkmışlardı. Şehrin meydanına varınca onu attan indirdiler, sorup sual etmeden zindana attılar.

Köroğlu zindanda yata dursun, biz gelelim Köroğlunun ava giden adamlarına. Adamları avdan dönerken Köroğlu her daim karşı çıkardı. Bu sefer çıkmayınca, adamları kızdılar. «Hem biz vurur getiririz, kendi yerinde oturur yer, sefa sürer; hem de üstelik kafa tutar, nankörlük eder. Hep dağılalım, bir daha yanına varmıyalım», dediler. Demircioğlu, «Hele durun, Köroğlunun başında bir iş olmasa gelirdi elbet. Ben bir yol varayım, size haber getireyim», dedi. Çamlı Bele çıktı. Bir de ne görsün? Şirin Döne oturmuş ağlıyor. Demircioğlu yanına vardı, yüreği yandı, köze döndü:

Noldu, Şirin Dönem noldu,
Sarardı gül benzin soldu,
Avcıların avdan geldi,
Nere gitti efendimiz

Şirin Döne gözünün yaşını akıttı, cevap verdi:

Nolsun Demircioğlum, nolsun,
Sararsın gül benzin solsun,
Avcıların avdan gelsin,
Hapis gitti efendiniz.

Demircioğlu bu habere inanmadı; Köroğlunu kimin hapis ettiğini öğrenmek istedi:

Gitti giden, kaldı kalan,
Has bahçeyi ettik talan,
Kimidi ağamın üstüne gelen,
Nere gitti efendimiz.

Şirin Döne de şu beyitle hapis edenin kim olduğunu belli etti:

Gitti giden, kaldı kalan,
Has bahçeyi ettik talan,
Bolu Beyi ağamın üstüne gelen
Hapis gitti efendiniz.

Demircioğlu öğreneceğini öğrenince, oralarda daha fazla oyalanmadı, hemen atını sürüp arkadaşlarının yanına ulaştı. Köroğlunun adamları bu haberi alınca atlarının kolanını çektiler, dört ayaklarını yerden kestiler. Kimi dedi, «Gelin, Bolu Beyinin şehrini baştan başa yakalım»; kimi dedi, «Çoluk çocuk ahaliyi hep kılıçtan geçirelim». Demircioğlu her söyleneni dinledi, sonunda, «Ben bir gidip varayım, neler olmuş göreyim. Siz günümü sayın. Gün otuz dokuz, ben gelmedim mi, bilin ki başım boş değil» dedi. «O zaman siz dışından, ben içinden şehri çıra gibi yakarız.»

Demircioğlu evine geldi; esbabını değiştirdi. Köroğlunun atına bir palan, kendi atına da bir eğer vurup, birine bindi, öbürünü yedeğine aldı, sazı kucağında yola koyuldu. Az gitti, uz gitti, Bolu Beyinin şehrine vardı, ilk rastladığı hana indi. Hanı bir görsen, ipip allah sivri külâh, sıçan düşse başı yarılır. Duvarının bir tarafı yıkılmış, kap kacak desen, hiç bir şey yok. Kahveci oturmuş bir köşede uyukluyor. Demircioğlu kahveciyi dürtüp hey diye seslendi. Kahveci aldırış bile etmedi; bunun üzerine Demircioğlu kesesinden bir avuç altın çıkarıp kahveciye uzattı. Adam altınları görünce gayrete geldi. Hemen Demircioğlunun atını bir tarafa bağlayıp, kendisine izzet, ikram eyledi. Demircioğlu kahveciye, «Ulan kahveci, her kime borcun varsa hesap eyle, bana getir», dedi. Demircioğlu kahvecinin bütün borçlarını ödeyip, hanın yıkık duvarlarını yeniden yaptırdı. Kendi de akşamları kahveye çıkıp, saz çalıp türkü söylemeğe başladı. Demircioğlunun türkülerinin şöhreti bütün şehre yayıldı; halk başka kahveleri bırakıp oraya sökün etmeğe başladı. Öbür kahveler kapanır gibi oldu. Bunun üzerine kahveciler bir araya toplanıp Bolu Beyine şikâyete gittiler. «Efendimiz, şehre yeni bir âşık derviş gelmiş; halk hep onun kahvesine doluyor; bizim kahveler hep boşaldı, böyle giderse çoluk çocuğumuz acından ölecek», dediler. Bolu Beyi bir adam gönderip Demircioğlunu çağırttı. Demircioğlu kahveciye, «İşte evlât, kahveni yaptırdım; şu heybedeki altınlar da anam sütü gibi sana helâl olsun. Senden yalnız bir dileğim var: ben ne zaman sıkışırsam, atımla silâhımı bana ulaş-

tır. Senden istediğim yiğitlik bu kadar», deyip Bolu Beyinin huzuruna vardı. Bolu Beyi yer gösterdi, oturmasını emretti. «Ey âşık, nerelisin, necisin», dediğinde, Demircioğlu, «Şevketlim, üzümünü ye de bağını sorma», diye cevap verdi. Bolu beyi, «Haydi bakalım, Köroğlunu katmadan bir türkü söyle», dedi. Demircioğlu da, «Gayri orasını da kaydası bilir», diyerek sazını eline aldı:

Dolambaçtan dolambaca göçümüz,
Deli, Huylu, ba Mustafa üçümüz,
Uğrun uğrun kavga ister içimiz,
Üçümüzedn nam sahibi Köroğlu.

Bolu Beyi kızdı, «Âşık, ben sana Köroğlunu katma demedim mi?» Demircioğlu hemen elindeki sazı yere koydu. «Şevketlim, ak mecdiyelerin cebimi yırtmadı ya», dedi. Bunun üzerine Bolu Beyinin yeğeni Hasan Paşa dayısına, «Âşık dediğin senden yer, seni över, ondan yer onu över», dedi. Bu mecliste Bolu Beyinin kızı Dizdar Sultanın bir cariyesi de vardı. Bu cariye hemen Dizdar Sultanın yanına koştu, «Aman sultanım, babanın yanına bir âşık gelmiş, görsen, dünyaya böyle bir âşık daha gelmemiştir», dedi. Dizdar Sultan hemen babasına bir haber saldı, âşığı kendi huzuruna istedi. Bolu Beyi Demircioğluna bir türkü daha söylettikten sonra onu kızı Dizdarın yanına yolladı. Dizdar Sultan âşığı görünce hemen ona vuruldu, oturmasını emretti. Hoş beş, on beş konuştuktan sonra Dizdar Sultan, «E âşık, adın ne?» diye sordu. Demircioğlu bir türkü ile cevap verdi:

Benim adım İsabalı,
Çoktur bizde dünya malı,
Dosta yolladığım gülün,
Yaprıcığı solmasaydı.

Dereden tepeden konuşmağa başladılar; nihayet Dizdar Sultan dayanamadı. «İsabalı, beni alır mısın?» diye sordu. Öteki de cevap verdi, «Vallahi hatun, kurda demişler ki davarımızı güt; o da karşılık, yavrularım da kuzunuzu gütsün, demiş». Bunun üzerine şeftalinin çekirdeği göz çıkarmıya başladı. Uzunların dizinden, kısaların döşünde alıp vermeğe başladılar. Böylelikle geceyi uyumaksızın geçirdiler. Sabah olunca Demircioğlu, «Hatun, ben biraz gezeyim», dedi. Dizdar Sultan cariyesi Sapadoymaza, «İsabalını bahçede biraz gezdir, ama sakın ölümcül adamın yanına iletme», diye tenbih etti. İsabalı ile Sapadoymaz bahçeyi baştan başa gezdiler. İsabalı, ölümcül adamın yanına bir varalım, nolur? diye yalvarıp yakardı. Sapadoymaz önce olmaz dediyse de nihayet dayanamadı, razı oldu. İsabalına «kimseye söylemiyeceğine yemin et», dedi. İsabalı sordu, «Sizde geçen yemini mi edeyim, bizde geçeni mi?» Sapadoymaz, «Sizde geçen yemini et» dediğinde İsabalı yemin etti: «Bir sahan kaymak, bir sahan kuymak, on iki karaman saçının pişmiş çöreği nefsimi kör eylesin ki kimseye demem». Bunun üzerine, Sapadoymazın ölümcül adam dediği Köroğlunun yattığı zindanın önüne vardılar. Köroğlu Demircioğlunu sesinden tanıdı, tanıdığını belli etmek için de bir türkü söyleyip, sesini duyurdu:

Karşıki dağın artları,
Burası namert yurtları,
Beni bu hallere koyan,
Sefil Dervişin dertleri.

Demircioğlu Köroğlunun sesini duyunca kendini tutamadı, ağladı. Dizdar Sultanın yanına döndüklerinde İsabalının, yani Demircioğlunun hali gamlı, suratı asıktı. Dizdar Sultan bu hali görünce Sapadoymaza kızdı, «Seni saçı piçik kahbe seni. Bu oğlanı azdırdın mı, tozdunrdun mu, ne ettin?» diye çıkıştı. İsabalı Sapadoymaza ettiği yemini bozdu, olup biteni Dizdar Sultana anlattı. Dizdar Sultan, «Sen hiç tasalanma, ondan kolay bir şey yok. Bir çaresini buluruz», dedi. Akşam olunca bir içki sofrası hazırladılar; zindancı başını davet ettiler. Zindancı başı geyinip, kuşanıp Dizdar Sultanın yanına vardı. Zindancı başı, İsabalı, Dizdar Sultan hep birlikte sofranın başına geçtiler. Al ha, ver ha, diyerek zindancı başını zil zurna sarhoş ettiler. Zindancı başıyı kapı dışarı attıktan sonra da gidip Köroğlunu zindandan çıkardılar. Kılı-

ğını değiştirdiler, bir kuzu doldurtup önüne koydular. Köroğlu kulağının dibi çatırdayana kadar yedi. Bu işler olup biterken, zindancı başına kadar yattı ise yattı, nihayet uyandı. Bir de ne görsün? vakit kuşluk olmuş. Hemen Bolu Beyinin yanına koşup başına gelenleri anlattı. Bolu Beyinin emri ile beş yüz atlı birden sarayı kuşattı. Dizdar Sultan, İsabalı diye bildiği Demircioğluna kalkıp gitmesi için yalvardı:

Seni beni bey babana satmışlar,
Dolu dolu badelerden içmişler,
Senin için beş yüz atlı seçmişler,
Kalk git İsabalım, durma bu yerde.

Demircioğlu artık kendisinin kim olduğunu belli etmenin sırası geldiğini anladı:

Haylasın, İsbalam, haylasın,
Ensin aşkın deryasını boylasın,
Beş yüz karga bir şahine neylesin,
Ölür gitmez Demircioğlu bu yerden.

Dizdar Sultan karşısındakinin kim olduğunu öğrenince, «Sen Demircioğlu, öteki de Köroğlu ise, sizin yiğitliğiniz nerede kaldı?» dedi. Sanki bu sözü bekliyorlarmış gibi o sırada nal sesleri uzaktan uzağa duyuldu; çok geçmeden, sarayın önündeki meydana açılan sokakların başında Köroğlunun yiğitleri göründü. Günler geçip te Demircioğlundan bir haber gelmeyince neler olup bittiğini öğrenmek, Köroğluna yardım etmek için Bolu Beyinin şehrine gelmişlerdi. O sırada kahveci de Demircioğlunun silâhı ile atlarını getirdi, «Benim yiğitliğim işte bu kadar», deyip ayrıldı, gitti. Köroğlu, Demircioğlu, Dizdar Sultan üçü de ata binip sarayın önüne çıktılar. Köroğlu, ile Demircioğlunu gören yiğitleri, tuttukları sokaklardan meydana boşandılar, Bolu Beyinin askerlerine saldırmağa başlar. Al ha, vur ha, derken Köroğlugil Bolu Beyinin askerlerinin çoğunu kırıp geçirdiler, ötekilerini de kaçırdılar. Sonra hep beraber, Köroğlu, Demircioğlu, Dizdar Sultan üçü önde, öbürleri de arkada, Çamlı Belin yolunu tuttular. Yolları gözleyen Şirin Döne, yiğitlerinin başında Köroğlunun geldiğini görünce karaları çözdü; solgun yüzü güldü. Çamlı Bele varınca, Dizdar Hatunla Demircioğlunun nikâhları kıyıldı. Köroğlunun kırk yiğit atlısı, kırk yiğit atlının da kırkar atlısı hep birlikte çaldılar, çağırdılar, düğün bayram ettiler. Şenlikleri kırk gün kırk gece sürdü, dillere destan oldu, sağır sultan bile duydu, siz de duymadık demeyin.

Gelecek sayımızda Bekir Sıtkı Kunt'un Tabak Osman adlı güzel bir hikâyesini daha okuyacaksınız.

Gelecek sayımızda Yayınlar kısmımızda Prof. Hilmi Ziya Ülken'in Şeytanla Konuşmalar'ı tahlil edilecektir. Geçen sene çıkan bu eser yakın geçmişteki ve bugünkü kültür hayatımızın bir patolojisini vermektedir.

AYIN İÇİNDEN:

Radyomuzun ilk ve orta okullar için terbiye imkânları:

Şehirleri, kasabaları, köyleri demiryollarile, esaslı kamyon ve otomobil yollarile, telefonla birbirine yeni bağlanmış ve bağlanmakta olan bizim memleketimiz gibi bir memlekette bir erişme ve terbiye vasıtası olarak radyonun hususî bir ehemmiyeti vardır. Herkesin bildiği gibi radyo o mükemmel erişme vasıtasıdır ki yolun bozuk olduğunu dinlemez, kışın bir bölgeyi muhasara etmesini, kuş uçurmaz, kervan geçirmez hale getirmesini hiçe sayar, gazeteleri, kitapları, öğretmenleri, aydınları taşıyan trenlerin, otomobillerin, arabaların saatlerce, günlerce gide gide bitiremedikleri uzun mesafeleri bir anlık bir yakınlığa indirir. Onun için radyonun millî kalkınmamız, her türlü rejiyonalizmi kırmamız, kokmuş devirlerin yadigârları olan her türlü batıl itikatları silip süpürmemiz, bugünün hakikî kıymetlerini aşılamamız için olan terbiye imkânları başka erişme vasıtalarından çok daha büyüktür.

Tabiatı itibarile bir ses yayma cihazı olduğu için bilhassa kulağa hitap eden kültür gelişmelerinde radyodan ne kadar çok faydalansak yine azdır. Burada zaten şimdi de tatbik edilmekte olan bir imkâna yani musiki terbiyesine temas edeceğiz. Bir milletin ileri kültürlü bir millet olduğunu biraz da insanlarının, halis halk türkülerinden başka, büyük dünya bestekârlarının hiç olmazsa bütün medenî dünyaya mal olmuş olan büyük eserlerini tanımasile, bundan zevk almasile, beş on kişi bir araya gelip eğlendiği zaman, kokmuş meyhane şarkılarına tenezzül etmeyip, biraz müzik kıymeti olan bir kaç küçük parçayla bir hava yaratabilmelerile ölçülebilir. Radyomuzun orkestra konserleri, küçük salon orkestrası parçaları, opera takdimleri ilh.. gibi dünya müziğini memleketimize yaymak ve sevdirmek hususundaki faaliyetlerini şüphesiz herkes şükranla karşılar. Fakat bize öyle geliyor ki radyomuzun «alaturka» (buna Türk musikisi diyenler yanılıyorlar, yarının Türk müziği şüphesiz bu olmıyacaktır) programları sermest meyhane müziğini bütün memlekete yaymak hususunda çok müessir olmuştur. Radyoya gelen yığın yığın mektuplar bunu isbat etmeğe kâfi değilse radyo idaresinin bu hususta objektif bir araştırma yaparak hakikatı meydana çıkarması çok faydalı bir iş olur. Meyhane müziğinin radyo programlarından büsbütün kaldırılmasının ciddi mahzurunu bu satırları yazarken göz önünden kaçırmış değiliz. Mademki meyhane müziğine yer vermekte bir zaruret var, o halde, hiç olmazsa, bugün bizim de bu yolda verim verir bir hale gelmemiz için medenî dünya müziğini olanca kuvvetile yeni yetişen nesle vermek yolunda radyomuzun büyük bir gayret göstermesi çok yerinde bir hareket olur.

Zaten Ayşe ablanın çocuk saati programının musiki kısmı bunu bir dereceye kadar yapmaktadır. Fakat bu kâfi değildir. Radyo idaresi salâhiyetli maarif makamlarile el ele vererek, bütün kültür teşkilâtımız içinde nufusu en geniş olan ilk okul topluluğuna ve orta okul topluluğuna hitap eden sistemli bir program vücude getirebilir. Musiki öğretmenliği her öğretmenin lâyikiyle yapabileceği bir iş değildir. Bunun için hususî bir kabiliyet ve hususî bir yetişme tarzı lâzımdır. (Fizik yahut psikoloji öğrenmek için hususî bir kabiliyet lâzım olmayabilir. Fakat öğretmenlik yapabilecek derecede müzik öğrenmek için hususî bir kabiliyet lâzımdır.) Bütün orta okullara ve liselere müzik öğretmeni yetiştirecek durumda değilken ilk okullara ayrıca iyi ye-

tişmiş müzik öğretmenleri gönderebilmek şüphesiz imkânsızdır. Bugün esas itibarile ilk okullarda bütün dersler için bir öğretmen ayrılmıştır. Bütün sınıfların bütün okul içinde musikiye meraklı bir öğretmen arkadaşın musiki derslerini üstüne alması kabul edilse bile her okulda böyle bir arkadaşın bulunması beklenemez.

Onun için her hafta muayyen bir saatte, herkesin evine dağıldığı akşam saatlerinde değil, öteki derslerin intizamını bozmıyacak bir surette bir gündüz saatinde, meselâ son dersten sonra, talebe okulun, Halkevinin, şehir kulübünün yahut şehir veya kasabanın radyolu her hangi bir salonunda toplanabilir ve orada büyük fakat basit dünya melodileri, hakikaten kıymeti olan mektep şarkıları dinlerler. Merkezde Ankarada Mesut Cemil, Ulvi Cemal gibi mütehassıslardan mürekkep bir heyet bu suretle bütün okullara yayılacak bir dünya müziği ve halk müziği programı ve bunları söyliyecek bir çocuk korosu meydana getirebilirler. Biz eminiz ki bir milyonluk çocuk ve genç dinleyici grubu içinden, hususî ses kabiliyetlerinden dolayı, dinledikleri melodileri hattâ hocalarından iyi söyliyecek ve söyletecek kabiliyetler bulunabilir. Hem bu suretle Devlet Konservatuvarının müstakbel talebelerinin en kabiliyetli tohumlarının zahmetsiz bir surette seçimine doğru en zahmetsiz bir adım atılmış olur. Çünkü bu kabiliyetler eninde sonunda gelişmelerini sağlıyacak müzik merkezini arayacaklardır. Bu cinsten orta öğretim programlarını da yapmak bilhassa faydalı olur. Geçenlerde Ankarada gösterilen bir filimde Heifetz'i dinlemek fırsatını bulan bir hırsız gencin yaratıcılığa doğru nasıl istihale ettiğini gördük. Müşahhas hayatta bu gibi misallerin bir çok örnekleri vardır.

Müzik öğretiminde uğradıkları müşkülleri kendilerinden dinlediğimiz ilk okul öğretmen arkadaşlarımız bize bu husustaki fikirlerini yazarlarsa hem biz faydalanırız, hem bunları yaymaya çalışırız.

Treni kurtaran kahraman çocuklar:

Geçen Haziran sonunun yağmurlu gününde sular sel haline geliyor. Ankaranın batısında Sincanköy'ün biraz ilerisinde seller demiryolu köprüsünün ayaklarını alıp götürüyor. Ankara - İstanbul ekspresi tıklım tıklım yolcularile var süratile ayaksız köprüye doğru yuvarlanıp gidiyor. Köprünün ayaklarının uçtuğunu gören iki çocuk, davar güden İsmail ve çoban yamağı Hasan, demiryolunun bir tarafına kırmızı işaretler koyuyorlar, öteki tarafına kendileri dinelip bağırıyorlar. Bütün hızile gelen treni durduruyorlar. Koca treni ve yolcuları kurtarıyorlar. Adapazarı acımızdan sonra yeni bir felâketin önüne geçiyorlar.

Yağan yağmur altında çocuklar «adam sende..» demiyorlar. Canla başla didiniyorlar, treni ve bu kadar insanın hayatını kurtarıyorlar. Bu bir kahramanlık olayıdır. Bizim gibi genç ve yapma, yaratma, endüstrileşme yoluna yönelmiş memleketlerin hakikî kahramanlığı, doğuşumuzun kökü olan İstiklâl Harbinde olduğu gibi, alev saçacak yüksek bacalarda, demiryollarında tehlikeli yarlarda, karanlık tünellerde ve maden ocaklarında ter dökmek, sıkıntılara katlanmak ve icabettiği zaman hayatlarını feda etmek tarzında tecelli ediyor.

Bize bu nimetleri yaratanları hürmetle ve minnetle selâmlarız. Bu çocuklara köyün okulunda böyle bir tehlike karşısında ne yapılacağını öğreten fedakâr köy öğretmeni arkadaşımızın da dolayısiyle bu kahramanlıkta payı vardır. Bu gibi medeni kahramanlık olaylarının çoğalması için bu örneklerin okul kitaplarımızda, edebiyatımızda yer bulmasını dileriz. Bilhassa devrimizde hakikî insan olana, bunlar gülden ve bülbülden daha çok içe hitap eden dokunuşlardır. Köy çocuklarımızın kahramanlığını zamanında yakalayıp radyo çocuk saatinde yaşatan Ayşe ablaya da (Neriman Hızır'a) teşekkürümüzü sunmak zevkli bir borcun edasıdır.

YAYINLAR:

Homoré de Balzac'dan çeviren: Cemil Meriç, Altın Gözlü Kız, Üniversite Kitapevi, 1943, s. 184.

Tercüme yayımının en bol olduğu bir zaman içindeyiz. Maarif Vekâletinin klâsiklere doğru yönelmiş neşriyatı ve bir iki kitabevinin ciddi, iyi niyetli gayreti dışında, asla hakikî sanat kaygısı gütmeden, gelişi güzel sermayelerinin ve kâğıt stoklarının elverdiği nisbette bütün kitabevleri tercüme yarışına katıldılar. Okuma açlığına karşı, yabancı illerden ithal edilen kafa gıdaları çok aburcubur şeylerdir. Çözülmesi kolay X. Y. li aşk problemleri. Yataklarda beklenen ve mihenk taşına sürülerek âyarları 18 - 20 - 22 kıratlık diye numaralandırılan bâkirelerin çılgınlıklariyle, cepleri dolu beyinleri delik bir sürü çapkının dalavereli maceraları. Mütercimler, korkaklık veya acizlerinden ötürü dünyanın büyük çaptaki yazıcılarına yanaşmıyarak, realitelere yan çizen silik ve kalp yazıcıların peşine takılmayı kolay ve menfaatlı buluyorlar her halde.

Üniversite kitabevinin bastığı ve Cemil Meriç'in kalemiyle dilimize kazandırılan Balzac'ın Altın Gözlü Kız'ı günün özlü tercümelerinden biridir.

Balzac hikâyesine başlamadan birden Parisin kucağına pikeyle dalar ve burjuva inkılâbı sonrası Parisini bütün tezadlariyle önümüze yayar. «Paris kucağında her lahza binbir menfaatın kasırgalaştığı bir meydandır. İnsanlar bu kasırganın altında başak yığınları gibi çırpınırlar». Bir endüstri ve ticaret şehri olan, kıyılarını Sen nehrinin yaladığı Paris bulvarlarında ölümün «tırpan» ı kuvvetlidir fakat «onlar bir anda ayni hız ve ayni gürlükle fışkırırlar». Vıcık vıcık insan kaynıyan bu şehirde «Aşk bir arzu, kin bir hevestir. Orada bin franklık banknottadan maada hakikî bir akraba, rehin evinden başka vefalı dost bulamazsınız». Mübadeleyi monopolize edecek bir mal olan para: bu ülkede aslî vazifesinden uzaklaştırılarak azlığın çokluğu istismarı için bir vasıta olarak kullanılmaktadır.

Artık Paris «Kovan» ına girelim. Bu kovan Dante'nin cehennemine benzer. Dante'nin cehennemi var olmıyan ve olmıyacak olan bir cehennemdir. Balzac'ınki ise hakikidir, ve inkılâplarla cennet olacak bir cehennemdir.

Bu cehennemin zemin katında her şeyden mahrum olanlar yaşar. «İşçi, proleter, yaşamak için ayaklarını, ellerini, sırtını, bazen yalnız bir elini, beş parmağını oynatan adam. Hayat cevherini herkesten çok tasarruf mecburiyetinde olan bu adam, gücü aşan işlere sarılır. Karısını bir makinaya koşar. Çocuk bir fabrika çarkına takılır». İş gücünü satmak veya kiralamak suretiyle geçimini temin eden bu çalışkan insanlar, cemiyetin içindeki en aydınlık, en karanlık, en ince, en kaba iş sahalarında görünürler. Zemin katın merdivenlerini tırmanarak yukarıya «Biraz bir şeyciği» olanlar âlemine girelim. «Küçük Burjuvazinin hareket eden, düşünen kılı kırk yaran, murahabacılık yapan uzuvları». Bunlar da parayı elinde tutanların boyunduruğundadır.

Üçüncü kat Paris'in «karnı» dır. «Şehrin kazançları bu tabakada nizama konur». Bunların parolası «Herşeyi kazanmak, soyulmamak» tır. Henüz soğumamış «cesetler üzerine kargalar gibi üşüşen bu adamlar bütün duygulara yabancıdır».

Dördüncü katta sanatkârlar yaşar. Borç içinde yüzen, bir türlü yetişemedikleri hülyaları peşinde koşan, «şöhretle lüksü», «parayla sanatı birleştirmek» emeliyle bocalayan sanatkârlar.

Balzac «Pariste yüksek mülkiyetin üzerine dayandığı bu dört tabakada» yaşayan insanların sürüklendikleri ihtirasları, zevkleri, gülünçlüklerini sert, merhametsiz, alaycı fırça darbeleriyle tasvir etmiştir.

Yukarıda kısaca gösterdiğimiz giriş-ten sonra Balzac hikâyesine başlar.

«Vücudun zekâsı olan güzelliğe malik» bir aşk meyvası delikanlıyla, kaplanınkine benzeyen bakışları «yaldızlı» bir kız arasın-

da, garip dekorlar içinde ve ölümle sona eren esrarlı bir aşk masalıdır. Bu masal okunurken hülyalara dalınır, gerçeğin ânî bir kanat darbesiyle hülya kaybolur, sonra gene hülya ve gene gerçek içinde masal sona erer. Müstesna yaratılışlı, on parmağı hünerli, cesur, paralı, bir insanda asla birleşemiyecek bir çok meziyetler bu delikanlıda toplanmıştır. Okuma yazma bilmiyen, çok kapalı bir muhitte yetişmiş Altın Gözlü Kız'sa kendinden umulmıyacak sözler sarfeder. Bundan tam 99 yıl evvel yazılmış hakikatla karışık bu masalı zevkle, bir çok şeyler de öğrenerek okunmasını tavsiye ederiz.

Balzac bir çok romanlarında paranın hâkimiyetini Avrupa burjuvazi âleminin iç yüzünü gayet parlak bir şekilde gösterdi. Onun ciltler dolusu «İnsanlık Komedyası» 18 inci yüz yıl sonu Burjuva inkılâbı sonrasının tarihidir. O, eserleri tarihî, ekonomik ve sosyal bakımdan etüd kaynağı olarak kullanılabilecek dehâdır. Kendini hayatın vitaminleriyle besleyen, Balzac'ın yaratıcılığı dünya kültüründe muazzam bir kıymet teşkil eder.

Kitabı dilimize çeviren Cemil Meriç'in kendi ifadesinden anlıyoruz ki hayatının bir kaç yılı Balzac'ın eserlerine gömülüdür. Zaten 184 sayfalık kitabın 74 sayfalık etüd kısmı bu hakikatı açığa vuruyor. Aynı etüd kısmı Cemil Meriç'in Balzac ve eserleri sahasında bir otorite olabileceği kanaatini bizde uyandırdı. Mütercim kollarını sıvayarak Balzac'ın diğer eserlerini de memleketimize mal etmelidir. Hakikî kıymet ifade eden eserleri (gerek telif, gerekse tercüme) titizlikle basan İstanbul Üniversite Kitabevine bundan sonrası için de başarılar dileriz.

Y. Çöl

Franz Toussaint'den çeviren : Şinasi Nahit Berker, Yeşim, 1943. s. 116.

Yeşim, hayalin önce tülbendinden süzülmüş yalan şiirlerle dolu bir kitapçıktır. Kitab okuyucuyu etrafı buğularla çevrili, renkli ışıklı, ve mubalağalı afyonkeşler cennetine (?) götürür. Hayatın, çarpışmanın, gürültünün, topluluğun bulunduğu kıyılardan açılan şarpi pırıltılı denizin ortasına sizi bırakır. Oh! sessizlik ne çekici.. çırpınan sular.. masmavi içkilerle dolu bir kafa tası gibi gök.. uçuşan bulutlarla yarış eden ışık kanatlı melekler. Birden sert bir dalga şarpinizin üzerinden aşar ve size mecburî bir soğuk duş yaptırırsa bu uyuşuk atmosferden kurtularak kendinize gelirsiniz. Bu anların yalan, toptan yalan olduğunu anlarsınız. Bu anlar düşüncenin, dimağın, benliğin, karakterin koma halidir. Hakikatten kaçan ondan tiksinen, ondan ürken, zayıf ve şahsiyetsiz insanların yalanın kucağına kendilerini fırlattıkları budalalık anları.

Fransanın Tagor mukallidi muharrir size çekikgözlü, uzun saçları örgülü çinimaçin delikanlılarının diyarından mistik havalar getirir.

Karnı tok, sırtı pek beleşçilerin mermerden bir sarayın mermer koltuklarına oturarak, güneşin doğmak üzere belirsiz kızıllıklarla dolu ham sabahlarında koklayacakları uyuşturucu bir kitap.

Çok genç olmasına rağmen lisana hâkimiyetini ve tercümedeki kudretinin bu kitabcıkla gösteren kıymetli mütercimin Yeşim flütün nağmelerinden uzaklaşmasını isterken hâdiseleri tabiatı ve cemiyeti güneşin ışıklarını çalan hırsız ayın ışıklarına tutarak değil, bizzat güneşin yakıcı ışıklarına tutarak inceleyen büyük yazıcıların şaheserlerini dilimize çevirmesini bekleriz.

Y. Çöl

Ömer Faruk Toprak, İnsanlar (şiirler), İstanbul, 1943.
A. Kadir, Tebliğ, (şiirler), İstanbul 1943.

Bu kitapların birincisinde dokuz, ikincisinde on sekiz şiir var, Ömer Faruk Toprak uzunca, Kadir ise kısa şiirler yazıyor. İki genç şairimizin bu iki küçük kitabı bugünkü şiirimizin aldığı istikameti, ilerledi-

ği yolu göstermesi bakımından manâlıdır. Bugün umumiyetle dünya şiirinde başlıca iki istikamet görülüyor: Biri, çökmekte olan, zamanını yaşamış bir devrin sıkıntısını, bedbinliğini ifade eden, mazi hasreti çeken, bugünün realitesinden kaçan şiir. Bu tarzda yazanlar ve bu çeşit şiirlerden hoşlananlar, şiiri, hayattan, gerçeğin zorluklarından bir kaçınma vasıtası olarak kullanıyorlar; bu çeşit şiir, bozguna uğramış bir ruh halinin ifadesidir, meselâ «Bu Harp Yıllarında Fransız şiiri» nde görüldüğü gibi (Adımlar, sayı 1)... Şiirin aldığı diğer bir istikamet, çökmekte olan bir devrin şartları içinde yeni ve ileri olan cereyanları, «geleceği»hazırlıyan «bugün» ü duymak, hayatla, halkla teması kesmeden, bugünün zorluklarından yılmadan şiiri bugünün sıkıntılarını, meselelerini, ümitlerini, gayelerini ifade etmek için kullanmak yoludur. Birinci çeşit şiir muvakkattır: ölmeğe mahkûmdur, hattâ büyük mikyasta şimdiden geçmişin malı olmuştur. İkincisi bu devrin hakikî şiiridir; muhtelif memleketlerde bu devrin büyük şairleri bu guruptandır.

Yukarıda ismi geçen iki şiir kitabı, memleketimizde de şiirin realist, verimli, dünya sanatının gidişine uygun bir yola girdiğinin iki yeni ifadesidir. Bu kitaplardaki şiirleri ve diğer bazı genç şairlerimizin şiirlerini, «Serveti Fünun» neslinin, hattâ bugün hâlâ yazmakta olan fakat artık eski nesil diyebileceğimiz şairlerin eserleri ile karşılaştırmak, ikisi arasındaki uçurum denilecek kadar büyük farkı, bugünün, gençlerin lehine olarak ne keskin gösteriyor! Şiirimiz bulutlardan yer yüzüne iniyor; gerçek hayattan bir kaçınma vasıtası, marazî bir meşgale olmaktan çıkarak bilâkis hayatın ta kendisini ifade eden bir vasıta, canlı gürbüz bir faaliyet oluyor; kısacası çıkmaz yoldan kurtularak geniş sanat ufuklarına götürecek bir yola giriyor. Buna ne kadar sevinsek azdır. Bu genç şairlerimizin yollarında devamlı bir surette ilerlemelerini temenni edelim. Zamanımızın büyük Türk şairi, millî şiirimiz bu realist, yaşamak şevkini ve insana ve geleceğine inancı ifade eden, hayattan, gerçekten korkmıyan istikamette çalışarak meydana gelecektir.

Şekil bakımından bu iki şiir kitabı bugünün şiirini vasıflandıran «serbest nazım» şeklindedir. Serbest nazım yazmak, vezinli ve kafiyeli yazmaktan çok daha zordur, zira şair yerleşmiş, muayyen kalıplardan faydalanamıyor, kendine has bir şekil ve ritim yaratmak, kelimelerle vezinlerle oynayarak değil, mevzuun ve fikirlerin akışı ile ritmini, şeklini bulmak zorundadır. Gerek Ömer Faruk Toprak'ta, gerek A. Kadir'de yer yer güzel parçalar, kendilerine has buluşlar bulunmakla beraber her iki kitaptaki şiirler umumiyetinde başka bir şair veya şairlerin kuvvetli tesirini taşıyor. Fakat bu iki kitap iki genç şairimizin ilk eserleridir. İlk eserler hemen her zaman daha evvel yazanların tesirini, hattâ taklidini taşır; en büyük sanatkârlarda bile bunu görüyoruz. Bu genç şairlerimizin de ileride daha olgun, daha orijinal eserler verebileceklerini bize umduran belirtiler bu ilk eserlerinde eksik değildir.

B. S. Boran

Fuat Baymur, Gazi Terbiye Enstitüsü öğretmenlerinden. İlkokullarda Türkçe Öğretimi, birinci kitap, İstanbul, 1943, s. 123, fiyatı 100 kuruş.

Diğer alanlarla karşılaştırınca pedagojik yayın bizde oldukça büyük bir yer tutmaktadır. Bu yayın içinde de umumî ve nazarî olanlar, öğretmenlerin çoğunun asıl susadığı teferruata ve inceliklere girişen amelî ve tatbikî olanalara nazaran çok fazladır. İşte sayın hocam Ahmet Fuat Baymur bu önemli alanda tek başına en çok verimli olmuştur, denebilir. Çeşitli dergilerdeki makaleleri, bir çok konferansları ve yıllardan beri verdiği dersleri dışında yazdığı bu gibi amelî ve tatbikî beş değerli eserine «İlk okullarda Türkçe öğretimi» kitabile bir yenisini daha kattı.

Diğerleri gibi bu eser de; tanınmak, para kazanmak gibi boş şeyler peşinde değildir ve uzun tecrübe, müşahede ve araştırmalar neticesinde sistematik bir tarzda hazırlanmıştır.

Kitap, mukaddemesinde de söylendiği gibi, «ilk okul programının benimsediği öğretim esaslarını aydınlatmak» ve şimdiye kadar bu istikamette çıkarmış olduğu diğer eserlerini tamamlamak üzere hazırlanmıştır. İki cilt olacak olan «Türkçe öğretimi» nin bu birinci cildi sadece Türkçe derslerinin bütünü ile ilgili esasları, sözle ifadeyi ve tahrir ile imlâyı içine almakta, okuma ile dil bilgisine ait bahisler ikinci cilde bırakılmaktadır.

Bu kitapta ele alınan Türkçe derslerinin, hem ilk okulun birinci devresinde topluöğretim çerçevesi içindeki yeri aydınlatılmış, hem de bu derslerden her birinin ikinci devrede kendi tabiatlarına uygun olarak alacakları şekiller belirtilmiştir.

Kitabın umumî esaslar kısmında, Türkçe derslerinin ilk okul içindeki yeri, hedefleri, dayanacakları ana prensipler gayet vazıh, özlü ve veciz olarak kısaca gözden geçirilmiştir. Sözle ifade kısmında; umumî düşünceler, çocuk dilinin oluş devreleri, çocuklarda sözle ifadeyi geliştirme yollariyle söze karışmayan çocuklar hakkında tutulacak yollar ana hatlarile izah edilmiş, tahrir öğretimi kısmında bu dersin değeri ve hedefleri çizilmiş, eski ile yeni tahrir misallerle ve mukayeseli olarak hulâsa edilmiş, tahrir öğretiminin garpta ve bizdeki tarihçesi üzerinde durulduktan sonra asıl tahrir öğretiminin tedris usulüne girişilerek sırasile cümle ve tahrir tekniği temrinleri, birlikte tahrirden münferit tahrire geçişi, ilk okullardaki tahrir çeşitleri ve bunlardan, bizzat yaşanmış hâdiselerle ilgili tahrirle bunun toplu öğretim konularile münasebeti ve bu tahrirdeki gelişim basamakları, rüya ve muhayyile tahrirleri, resimlere bakarak ve dinlenen hikâyelerle ilgili serbest yazmalar, çeşitli mektuplar, makbuz, dilekçe, senet vesaire kaleme alma etrafında kısa özlü ve bol örneklerle malûmat verilmiş, bilâhara tahrirlerin düzeltilmesi tarzlarile tahrirle ilgili diğer müteferrik meseleler izah edilmiştir.

Kitabın son kısmı olan imlâ öğretimi kısmında da, bu dersin önemi ve bugünkü imlâmız, imlâ öğretiminin hedefi, imlâ öğretme usullerinin tarihçesini birinci ve ikinci devrelerdeki imlâ konuları ile bunların işlenmesi yolları ve düzeltilmesi incelenmiştir.

Her bir kısmı ayrı birer kitap teşkil edecek önem ve genişlikte olan sözle ifade tahrir ve imlâ öğretimi bahisleri bu kitapta gayet veciz ve vazıh bir tarzda gözden geçirilmiş, verilen çeşitli örneklerle de söylenenler bir defa daha aydınlatılmış ve kuvvetlendirilmiştir. Bilhassa bizde toplu bir halde ilk defa ele alınan sözle ifade ile imlâ öğretimi bahisleri kitabın değerini bir kat daha artırmaktadır Gönül isterdi ki bizim için hususî bir ehemmiyeti de olan bu bahisler biraz daha geniş ve tafsilâtlı tutulsun hele hayatî önemi çok fazla olan ve fakat bizde ayrıca dinî ve aile terbiyesi icabı maalesef hor görülmüş ve görülmekte bulunan sözle ifade bahsinde eğer ikinci kitabın dil bilgisi bahsindeki plânlı konuşma müimareselerinde bahsedilmiyecek ise, masal, efsane, bilmece ve tekerlemelerle, resim kıraetleri, dramatizasyonlar... gibi çeşitli yollar üzerinde bir parça durulsun. Her yerde sık sık rastlanan ve hattâ hoş görülen çocuklardaki peltek konuşmalarla ve vakit vakit rastlanan kekeme çocuklarla nasıl uğraşılacağı ve bir çok öğretmenlerin halledemedikleri çocuğun muhitine mahsus dilden nasıl hareket edilmesi lâzım geleceği hususlarında da bir mikdar tafsilât verilsin.

İşin içinde bulunanların hasretle beklediklerini ve fazlasile faydalanacaklarını umduğum bu değerli kitabı bütün müfettiş, öğretmen ve eğitmen arkadaşlarıma candan tavsiye eder, ikinci kitabın da bir an evvel bunu tamamlıyacağını müjdelerim.

Remzi ÖNCÜL

KÖYÜN İÇİNDEN: (Hikâye ile)

Köyün belli başlı problemlerinden birini realist bir surette aksettiren "Adak Ali„ hikâyesi geçen sayıda verdiğimiz köy tahlilinin ne kadar doğru olduğunu gösteren örneklerden biridir. Hikâyeci burada köy içinde belli tezahürünü gösteren bir tabakalaşma olayını insanların günlük sevgileri ve düşmanlıkları içinde yakalamıştır.

ADAK ALİ

Halil AYTEKİN

Bir çocuk eli kadar ufak, güneşte kavrulmuş ellerini Adak Alinin tırpan sallamaktan nasırlaşmış, sert ve geniş avuç içlerine bırakırken, bilerek bir tehlikeye koşan adamlar gibi titredi ve birden bir şey hatırlar gibi, ürpererek kendini geri, geri çekti. Birkaç defa yutkundu, kızardı. Tatlı ve ürkek bakışlarını Ali'nin sert ve sabit bakışları üzerinde dolaştırdı. Günahlarını itiraf eden bir suçlu gibi, tereddüt ve heyecanla,

— Vallahi yiğitim, köşek gözlü Alim, korkuyorum, dedi. Onun hain, hain bakışları beni bir yılan görmüş kadar titretiyor.

Ali, itimat ve cesaret telkin eden açık ve duru bir sesle,

— Gine çocuk olma Şerife, dedi. Evel Allah, canım sağken kimse saçının bir teline bile dokunamaz.

Şerife bir çocuk gibi, içini çekerek ürkek, ürkek Ali'nin gözünün içine baktı.

— İşitmiyor musun canım? dedi, başına bir sürü zorba toplanmış, gece, gündüz çekiştiriyorlar. Kimbilir, gine kime tuzak hazırlayorlar? Bu toplantılar pek te boşa değil, köyümüzün adamını bilmez gibi konuşuyorsun. Başına topladığı bu kopuklar bir pireye yorgan yakan soyundan. Baksana, topal Hüseyin'le, Kanberlerin Hasan'a, bir tarla yüzünden heriflere ne oyunlar ettiler. Zavallıların ellerinden tarlaları, tapanları gittiği gibi, üstelik bir de kızlarını rezil, rüsvay etmediler mi? En sonunda adamcağızı dağ, dağ aşırdılar.

Şerife'nin sözlerini sükûnet ve alâkayla dinleyen Adak Ali'nin oturduğu yerde birden yüz ifadesi değişti. Gözleri endişe ile parladı. Öfke ve hırsından burun delikleri birkaç defa açılıp, kapandı. Silkinerek ayağa kalktı. Dişleri gıcırdıyarak, «yeter gayri Şerife, kes, dedi. Bir daha bu caninin lâfını ağzına alma», ve ilâve etti:

— Kalmaz ya, dedi. Bir gün de bizim borumuz öter. Güneş hep onların atının alnına çavacak değil ya?.. Artık yeter köyün senelerden beri bu Veliyullahların ellerinden çektikleri. Canımıza tak dediler. Köyü haraca kestikleri yetmiyormuş gibi, bir de âlemin karısına, kızına göz dikerler. Şimdi de sıra bizde mi? Hele, o bir defa altındaki avrada sahip olsun, daha geçen gün, kapısındaki çobanla karıştırdıkları haltı duymadık kimse kalmadı. O gözelere basmak onuruna dokunur. Şu bizim budalalara da kızıyorum. Eşek herifler, bu kepazelikleri gözlerile gördükleri halde hâlâ o kapının kulu, kurbanı olurlar. Böyle adamlardan bir de keramet umarlar.

Adak Ali'nin burada gözleri yerinden fırlayacakmış gibi, sabit bir noktaya dikildi. Hırçın bir sesle:

— Acık dur, dedi, onun halka yaptıklarını fitik, fitik burnundan getiriyor muyum, getirmiyor muyum?.

Şerife, içi intikamla dolup, gözlerinden ateş saçılan sevgilisini tehlikeden saklar gibi, yumuşak ve yatıştırıcı bir sesle:

— O kim, biz kim, dağınan güreşilir mi hiç? Bize şerleri bulaşmasın da allahtan bulsunlar, dedi. Yavaş, yavaş Ali'ye doğru sokuldu.

— Bizi Allahtan başka kimse birbirimizden ayıramaz arslanım, dedi. Fakat, yüreğinde bir türlü yatışmıyan derin, gizli bir sızı dolaşıyordu. Bir hissi kablelvuku ona bir tehlikenin yaklaşmakta olduğunu haber veriyor, kafasının içinden korkunç hayaletler gelip geçiyordu...

— Yuh ulan! ervahınıza. Dinim, imanım hakkı için, hiç biriniz de adam olmazsınız. Yürek yok, efendim, yürek yok. İnsan şimdiye kadar çoktan bu it eniğini bir çalımına getirir ortadan kaynatırdı. Bu kadar adam koca bir köyü ateşe verir de gine kimsenin haberi olmaz. Ne olacak itin biri eksik olur. Yezit oğlu yezit şımardıkça şımardı. Domuz oğlunu köyün içinde gezerken görmüyor musunuz? Burnu bir karış havada. Sanki dünyayı ben yarattım diyor. Bu gidişle korkarım yakında avratlarımızı da elimizden alacak. Ben karşımda erkek isterim, erkek...

İkindiden beri devam eden toplantıda hiç fasılasız içilen ispirto, ve esrar kokusu odanın havasını ağırlaştırmış, sinirleri uyuşturmuş ve gevşetmişti. Dört yüz haneyi geçen bu köyden başka, daha bir çok irili, ufaklı çiftliklere, vakıflara sahip olan şeyh Veliyullahların oğlu şeyh Abdullah, on sekiz yaşına ayak basalıdan beri, bir defa bile yanından ayırmadığı bu zevk ve eğlence arkadaşlarını daha doğrusu maiyetinde dolaştırdığı bu dört zorbayı, o gece de köyün ortasında hâkim bir tepeye kurulan yazlık camekânlı köşke çağırmış; onlara burunlarından gelinciye kadar, rakı, ve esrar içirmişti. Hepsi de zil, zurna sarhoş ve baygın bir halde halı minderlerin üzerlerine sızmışlardı.

Çocuk denebilecek bir yaştanberi vaktini zevk ve sefahatla geçiren şeyh Abdullahın vücudu her türlü içkilere karşı muafiyet kesbettiği içindir ki yerde serili yatan delikanlıların birkaç misli alkol aldığı halde kendini kaybetmeden konuşabiliyordu. Yüz ifadesindeki asabî değişiklikler, sesindeki titremeler içindeki buhranı dışarı vuruoyr, kalbinden geçenleri belli ediyordu. Fakat, herşeye rağmen, bugün mutlak kararını vermişe benziyordu. Ne pahasına olursa olsun çiftliğinde iki senedir, karşısına rakip olarak dikilen en büyük hasmı Adak Ali'nin varlığı, onun kimseye metelik vermiyen kabadayıca hareketleri, bizim şeyh Abdullahı kudurtuyor, bu küstah herifin vücudunu ortadan kaldırmak için, çareler arıyordu. Kendisile yaşıt olan bu köy delikanlısı, bütün köy halkı gibi, tâ küçük yaşta babasiyle birlikte Sivas köylüklerinden çiftliklerine Adak olarak gönderilmiş, o zamandanberi veliyullahın hizmetine girmişti...

Lâkin Adak Ali büyüdükçe işi azıtmış, şeyh Abdullahı bile tanımaz olmuştu. O, küçük yaşta bile ele, avuca sığmaz zeki, afacan bir çocuktu. Öyle kolay, kolay döğüşten, kavgadan gözü yılmaz kuru patırtıya papuç bırakmazdı. Bir defa kafası kızdı mı bütün köy çocuklarını önüne katarak çil yavrusu gibi dağıtır, babasından dahi bir haksızlık görse karşı koymaya çalışırdı...

Gözü pekliği, ve yiğitliği sayesindedir ki, yeni atılıp gelen Ali, gerek arkadaşlarının, gerek köy kızlarının yanında şeyh Abdullahın görmediği hürmet ve itibarı görüyordu.

Gün geçtikçe, köy kızlarının nazarında bir masal kahramanı kadar büyütülen Ali, yaşlandıkça oturaklaşıyor, daha cesur ve mert bir insan oluyordu. Malikânesinde böyle herkesin sevgi ve saygısını kazanmış bir delikanlının yetişmesi şeyh Abdullahın hiç te işine gelmiyordu. Babasının nanu nimetile büyüyen bilmem hangi dağın iti, şimdi başlarına belâ olmuştu. Bu kurt eniği üstesine bir de köyün hocasından okuma, yazma öğrenmiş, aklı hayıra, şere yeter olmuştu.

Adak Ali'nin varlığından bizim şeyh zade kendi istikbali için bir tehlike sezi-

yor, yoluna dikilen bu karaçalıyı söküp atmak çarelerini düşünüyordu.

O günlerde araya giren bir kadın meselesi, aradaki bu rekabet ve kıskançlığı son haddine çıkardı. Şeyh Abdullahın üç karı ve bir o kadar da odalıktan sonra göz koyduğu köyün en yosma, en güzel kızı sürmeli Şerife'ye Adak Ali'nin abayı yaktığı kulağına çalınmıştı. Buna dünyada tahammül edemezdi. Bu it oğlu koca bir hanedanın şerefile oynuyordu. Bu kadar servet ve asalet sahibi iken, kapısına tuttuğu bir köleye, kendi on para etmeyen dağın itine mağlûp olmak ne demekti?. Bunu hiç bir zaman erkekliğin şerefine yediremiyordu. Düşündükçe aklı başından gidiyor, deli olacağı geliyordu... Şu haydut, şu külhanbey herife haddini tanıtmalıydı. Çok olmuştu it oğlu, karşısındaki adamın veliyullahzade şeyh Abdullah olduğunu unutuyordu hergele...

Kararını çoktan vermişti. Hem de bugün bu iş bitmeliydi. İkindiden beri içtikleri rakı ve esrar maiyet erkânını uyuz bir köpek gibi, solutup, uyuştururken, bilâkis, onun içinde uyuyan ihtiras, ve intikam yılanını ayaklandırmıştı. Günlerden beri pusudaki bir kurt gibi, beklediği fırsatın bugün geldiğine kani olduktan sonra, yerde salyaları akarak serili yatan adamlarını harekete getirmek için, kafasında çareler aradı. Akşamdan beri Adak Ali'nin sürmeli Şerife ile kapandığını biliyordu. Bu haberi adamlarından biri getirmişti.

Bizim Veliyullah zade kendini siper ederek insanları birbirinin aleyhinde kışkırtmakta ve aralarına nifak sokmakta pek mahirdi. Küçükten beri mesleki ve işi icabı bu sanatta ihtisasını epeyce ileri götürmüş, insanları efkârına hizmet ettirmek yollarını öğrenmişti. Ne yapsın insanlara kolay hükmedilmiyor, bu çiflik te kolay idare edilmiyordu...

Ara sıra çiftlik kâhyasının müstebit ve keyfî idaresinden, aldıkları ücretin azlığından şikâyet edip, hoşnutsuzluk gösteren ırgat, ve işçilere bu usulü tatbik etmek sayesinde sızıltıya meydan vermeden ihtilâf ve geçimsizliklerin önünü almış ve gene bu sayede bu kadar insanın dizginini elinde tutabiliyordu. İnsanları sevk ve idare etmek için rahmetli babasının verdiği nasihatlar, uzun yılların kazandırdığı tecrübeler burada da bir defa daha imdadına yetişti...

Biraz evvelki kısa hitabesinden beklediği neticeyi alamayınca, ağzı değiştirdi. Keskin ve hilekâr bakışlarını birer, birer odadakilerin üzerinde gezdirdikten sonra gür ve kat'î bir sesle:

— İçinizde bir tane erkek yok, dedi. Ağzınıza iki dirhem rakı koymakla leş gibi yere serildiniz. Bakalım siz burada inek gibi yatın. Adak Ali de canınız için, sürmeli Şerife'nin koynunda keyf sürsün. Demin de dedim ya Adak Ali elimizden avratlarımızı da alsa ses çıkaracağımız yok. Bu son birkaç cümle ile, Şeyh Abdullah meramına nail olmuştu. Deminden beri sessiz, sadasız yatan dört sarhoş, bir taraftan devrildikleri köşelerden nöbete geç kalmış askerler gibi, birer, ikişer fırlarken diğer taraftan da tehdit ve küfür savurarak efendilerine karşı sadakatlarını göstermeğe çalışıyorlardı...

— Adak Ali mi? Adak Ali ha, sürmeli Şerife'nin evinde mi? Kaltağı yırmalı...

— Şeyhimiz yalnız emretsin. İstersen bir gecede köyün altını, üstüne çevirelim.

— Teres oğlu teres kabadayılık yapmak nasıl olurmuş bir görsün.

— Kanına susamış döyyosun oğlu.

Oturduğu minderde Şeyh Abdullah muzaffer ve mağrur bir kumandan edasile, konuşuyor; sarı ve titrek kandilin donuk ve kör ziyası altında gözlerini kırpıştırarak hain ve hilekâr bakışlarile elleri göğsünde karşısında emrine âmâde bekliyen dört cellâdın vaziyetlerini süzüyor, onlara cesaret ve serinlik veriyordu...

Yarım saat sonra her hazırlık bitip te Veliyullahzade şeyh Abdullah'ın etekleri öpülürken cüppesini sürükliyerek ayağa kalktı. Şişman ve kıllı ellerile dördünün de ayrı, ayrı sırtlarını sıvazladıktan sonra,

ulumayı andıran çatlak bir sesle, «Bana ve yedi yüz senelik hanedanımıza karşı sadakatınızı burada isbat edeceksiniz. Görüyorsunuz ki ailemizin şerefile oynanıyor.»

Dört kişi, elleri göğüslerinde bükülerek geri, geri çekilirken Veliyullah zade cebine evvelden hazırladığı sırma ile işlemeli bir kesenin içindeki altınları, birkaç defa şıkırdatıp avucunun içinde okkaladıktan sonra, hâkim ve ihtiraslı bir sesle:

— Bu işte, ben sonuna kadar arkanızdayım. Elinize, yüzünüze bulaştırmadan başardığınız takdirde mükâfatınız büyük olacak, dedi. Sizi her hususta temin ederim. Bir saat içinde işinizi bitirip izlerinizi kaybetmelisiniz. Vazifelerinizi tekrar etmeğe lüzum yok, hepiniz de aklı başında adamlarsınız...

Paranın cazibesile kafaları bir kat daha dumanlanmış ihtirasları şahlanmış dört kafadar, efendisinin elindeki kemiğe gözü düşen birer av köpeği gibi, eğilerek ayrı, ayrı birer defa daha şeyhlerinin ayaklarını yaladıktan sonra, onun bir işareti üzerine vakit kaybetmeden avlarını yatakta bastırmak için hızla kapıdan uzaklaştılar....

Ertesi gün, köy korkunç bir haberin dehşet verici sarsıntısiyle uyandı. Adak Ali, eli, kolu bağlı olduğu halde çırçıplak gece geç vakit evinin bacasından içeri bırakılmıştı. Evvelâ bacadan kerpiç ve taş yuvarlandığını sanan ev halkı, koşarak tandırın başına vardıklarında oğullarının ağzı, yüzü kan içinde yere serili bulmuşlardı...

Adak Alinin elbiselerile birlikte, tenasül âzaları da ortada yoktu...

Aynı gece, sürmeli Şerife'nin de köyden kaldırılması katilin kim olduğunu ortaya çıkarıyor idise de kimse ağzını açıp bu mesele üzerinde bir şey konuşmağa cesaret edemiyordu.

Aradan yıllar geçtiği halde şu türkü söylenirken Adak Ali'nin köyünde kızların ağladıklarını görürsünüz...

Sıra, sıra höyükler
Çevresinde söğütler
Düşmanlar pusu kurmuş
Anası Ali'sin bekler

Gökte uçan turnalar
Ali'den haber sorar
Kızlar Ali'siz kaldı
Ağlaşın dağlar, taşlar

Bacağında çizmesi
Başında var dal fesi
Karşı çıkın ey kızlar,
Şu gelen Ali'nin sesi

Dereden akan sular
Ali'nin mezarını yalar
Öksüz kalmış, Şerife
Dağlarda Ali'sin arar.

A D I M L A R

Sahibi ve Neşriyat Müdürü : Dr. Behice Sadık Boran

Abone : Altı aylığı 150 krş. ; yıllığı 300 krş.

Adres : Adımlar, Posta Kutusu 61, Ankara

25 Kuruş

Alâeddin Kıral Basımevi - Ankara (4460)